

Fiskālās disciplīnas
padome

Pieņemts Fiskālās disciplīnas padomes sēdē
Nr.5(51) 2021. gada protokols Nr. §1.1

FDP Uzraudzības ziņojums par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2022-2024 un 2022. gada budžetu

2021

Saturs

Kopsavilkums	3
SAĪSINĀJUMI	8
1. Fiskālās politikas attīstība	9
1.1. 2021. gada perspektīva	9
1.2. Fiskālā pozīcija 2022-2024 gadiem	11
1.3. Pēdējo gadu fiskālā retrospekcija	15
1.4. Ekonomikas stabilizācijas pasākumu fiskālā ietekme	18
2. Fiskālie riski	23
3. Makroekonomiskās vides novērtējums	25
3.1. Latvijas makroekonomikas vides aktuālais pārskats	25
4. Fiskālie skaitliskie nosacījumi	32
4.1. Tiesiskā ietvara attīstība	32
4.2. Fiskālais ietvars VTBI 2022/24	33

Kopsavilkums

1. Latvijas makroekonomiskā vide pašlaik vērtējama kā labvēlīga un spējīga atkopties un pārstrukturēties ar esošo valsts atbalsta pasākumu kopumu. Latvijas IKP otrajā ceturksnī pieauga par 10,8% (sezonāli koriģēti dati), atkopjoties gandrīz visām nozarēm. Latvijas banka ir palielinājusi IKP šī gada prognozi līdz 5,4% (š.g. budžeta prognozes balstītas uz FM 3,7% IKP pieauguma prognozi). Šī gada 8 mēnešos iekasēts par 12,8% vairāk nodokļu nekā 2020. gada attiecīgajā periodā.
2. Tomēr nevar izslēgt situācijas strauju pasliktināšanos saistībā ar Covid-19 trešo vilni, jo vakcinācijas aptvere Latvijā nerasniedza plānotos 70% un inficēšanās rādītāji strauji pieaug. Makroekonomiskās prognozes VTBI 2022/24 bija balstītas uz pieņēmumu, ka vakcinācijas aptvere tiks sasniegta un Covid-19 trešais vilnis neiestāsies. Pašlaik redzams, ka tas nav piepildījies un tas rada jaunus riskus, kas nav iekļauti budžeta projektā. Īsi pirms budžeta izskatīšanās ir izsludināts ārkārtas stāvoklis valstī un ieviesti ierobežojumi. Kaut gan ierobežojumi ir "saudzīgi", salīdzinot ar ekspertu ieteikumiem, tie neizbēgami bremzēs ekonomisko izaugsmi un pasliktinās valsts fiskālo pozīciju. **Joprojām saglabājas ļoti augstas nenoteiktības apstākļi valsts ekonomiskai un fiskālai attīstībai.** Bez epidemioloģiskās situācijas, papildus nenoteiktību rada pieaugoša inflācija, energoresursu cenu pieaugums, diskusijas ASV un ES par aktīvu iepirkuma programmas samazināšanas nepieciešamību, lai mazinātu inflācijas draudus. Visi šie faktori palielina ekonomisko un sociālo procesu nenoteiktību, kam ir arī ietekme uz valsts fiskālo pozīciju.
3. Ir liela varbūtība, ka Covid-19 izplatība turpinās straujo pieaugumu, neskatoties uz ieviestajiem ierobežojumiem, kas ievērojami palielinās noslodzi veselības aprūpes sistēmai. Līdz ar to, pastāv risks, ka par zemu ir novērtēti papildu izdevumi, kas nepieciešami veselības aprūpes atbalstam tās pārslodzes gadījumā, ko, pēc Latvijas ekspertu domām, mēs piedzīvosim jau tuvākajos mēnešos.
4. 2022. gadā joprojām ir spēkā EK vispārējā izņēmuma klauzula un attiecīgi netiek piemēroti Latvijas Fiskālās disciplīnas likuma skaitliskie fiskālie nosacījumi (izņemot parāda nosacījumu), izstrādājot 2022. gada budžetu un VTBI 2022-24 gadiem. Š.g. jūnijā pieņemtie labojumi "Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likums"¹ noteica, ka, izstrādājot un izpildot likumprojektu "Par valsts budžetu 2022. gadam" un VTBI 2022-24. gadiem, tiek piemērotas ES Padomes rekomendācijas² fiskālās politikas jomā, kas iesaka: i) kontrolēt nacionāli finansēto primāro kārtējo izdevumu pieaugumu, ii) nepieciešamības gadījumā finansēt Covid-19 atbalsta pasākumus uz budžeta deficīta rēķina, iii) nacionāli finansēto investīciju apjomu saglabāt vismaz 2021. gada līmenī.
5. Šobrīd ir nenoteiktība par fiskālo nosacījumu darbību 2023. gadā un turpmākajos gados, kas apgrūtina vidēja termiņa budžeta plānošanu. Vispārējā izņēmuma klauzula, ar augstu varbūtību, tiks atcelta 2023. gadā, kad stāsies spēkā jaunais ES fiskālais regulējums. Ņemot vērā, ka šobrīd likumdošana nenosaka maksimāli pieļaujamos budžeta izdevumus, Finanšu ministrija savā ziņojumā³ piedāvā par maksimāli

¹ <https://likumi.lv/ta/id/315287-covid-19-infekcijas-izplatibas-seku-parvaresanas-likums>

² [com-2021-514-1_en_act_part1_v3.pdf \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3Acom-2021-514-1-en-act-part1_v3.pdf)

³ Informatīvais ziņojums "Par makroekonomisko rādītāju, ieņēmumu un vispārējās valdības budžeta bilances prognozēm 2022.- 2024.gadā", apstiprināts MK 2021.gada 24.augustā. Pieejams: <https://www.fm.gov.lv/lv/budzets2022>, skatīts 16.09.2021

- pieļaujamo izdevumu noteikšanas enkuru tuvākajos gados noteikt valsts parāda līmeni - tuvu 50% no IKP. Padome piekrīt šādam fiskālās politikas mērķim tuvākos gados.
6. Vidējā termiņā plānotais vispārējās valdības parāda līmenis ir 49% no IKP 2021. gadam, 52% 2022. gadam, un 49% 2023. un 2024. gadiem. Prognozētais parāda līmenis 2022. gadā nedaudz pārsniedz iepriekš minēto parāda enkuru, tomēr vidējā termiņā to paredzēts saglabāt 50% robežās. Tomēr šie aprēķini neietver sekas ko var izraisīt Covid-19 trešais vilnis. Padome ar izprati pieņem šo situāciju, ņemot vērā strauju un grūti prognozējamu epidemioloģiskās situācijas pasliktināšanos šī gada oktobrī, kas likusi valdībai izsludināt jau trešo ārkārtas situāciju pēdējo divu gadu laikā. Tomēr ir svarīgi apzināties, ka 2022. gada budžetā nav iestrādāti Covid-19 trešā viļņa atbalsta pasākumu izdevumi, kas, visticamāk palielinās šobrīd plānoto budžeta deficītu. Ņemot vērā pašlaik pastāvošos apstākļus, pieeja parāda plānošanai ir vērtējama kā fiskāli atbildīga un parāda mērķi ir atbalstāmi. Kontrolējot parāda pieaugumu, ir jāpievērš uzmanība kvalitatīvām investīcijām, kas nākotnē ļautu kāpināt izaugsmi un mazināt parāda līmeni bez papildus fiskāliem ierobežojumiem.
 7. 2022. gada budžets veidots, paredzot vispārējās valdības budžeta deficītu 4,9% apmērā no IKP. Vidējā termiņā deficītu plānots samazināt līdz 2,2% 2023. gadā un 1,4% 2024. gadā. Vispārējās valdības strukturālās bilances deficīts 2022.gadā plānots 4,7%, 2023. gadā 2,1% un 2024. gadā 1,4% no IKP. Padome vērš uzmanību uz faktu, ka jau pašlaik uzkrāto deficītu summa liek iedarbināt FDL 11. pantā paredzēto korekcijas mehānismu līdz ko izlaižu starpība kļūs pozitīva. Saskaņā ar pašlaik apstiprinām makroekonomiskām prognozēm 2024. gadā izlaižu starpība prognozēta pozitīva (0,2%).
 8. Padome aicina ievērot ES padomes rekomendācijas attiecībā uz deficīta samazināšanu. Deficīts būtu samazināms pakāpeniski, izvēloties optimālu un ilgtspējīgu trajektoriju. Deficīta palielināšana jāpārtrauc, kad makroekonomiskie rādītāji nostabilizēsies 2019.gada līmenī. Padome atbalsta pašreizējā budžeta plānā paredzēto pakāpenisko deficīta samazināšanu, kas plānota, neskatoties uz strauji mainīgo Covid-19 attīstību, kas ierobežo ekonomikas noturīgu atgriešanos pie 2019. gada attīstības līmeņa.
 9. Vispārējās valdības izdevumu apjoms un VV bilance ir vērtējama atsevišķi katrā gadā. Ņemot vērā vispārējās izņēmuma klauzulas esamību spēkā 2022. gadā, formāli nav ierobežojumu deficīta apmēram, tomēr ir jāņem vērā, ka turpmākos gados stāsies spēkā pārskatītie ES fiskālie nosacījumi, kas varētu paredzēt deficīta un valsts parāda samazināšanas trajektoriju, kuras apmēri pašlaik nav zināmi.
 10. 2022. gadam paredzētā fiskālā telpa apgūta pilnībā, turklāt tā ir pārsniegta, ieplānojot EK atļautās investīcijas, kas pamatā izraisījis iepriekš plānotā 3,8% deficīta pieaugumu līdz 4,9%. Padome vērš uzmanību, ka izlaižu starpība 2022. gadā ir relatīvi zema, bet kopējais deficīta līmenis augsts. 2022. gadā izdevumu apjoms ir paredzēts 14,6 miljardu apjomā, kurā ir ietverti gan primārie izdevumi, gan investīcijas un ar Covid-19 saistītie pasākumi vairāk kā 500 miljonu apmērā. No prioritāro pasākumu izdevumiem 54% paredzēti uzturēšanas pasākumiem, 38% investīcijām, 8% Covid-19 pasākumiem. Vērtējot šos plānus Padome vēlas norādīt uz makroekonomisko kontekstu. Pašlaik darba devēji aizvien biežāk aptaujās norāda uz darbaspēka trūkumu, kas palielinās algas nozarēs, kuras nav ietekmējis Covid-19. Arī apskatot makroekonomiskās prognozes, redzams, ka šogad un nākošajos gados faktiskais bezdarba līmenis pārsniegs NAWRU, līdz ar to spiediens uz algām arvien turpināsies. Patēriņa cenu inflācija līdz gada beigām varētu būt tuvu 6%. Tekošā konta rādītāji ir pasliktinājušies, no pozitīvas bilances 2020. gadā līdz gandrīz 4% deficītam 2021. gada pirmajā pusē. Ir aktivizējusies kredītēšana,

jaunu hipotekāro kredītu apjoms 2021. gadā ir ievērojami pieaudzis. Attīstoties šādai situācijai, valdībai būtu ieteicams kritiski pieiet projektu plānošanai, ja būvniecības izmaksas turpinās pieaugt un apsvērt izdevumu novirzīšanu citām prioritātēm, piemēram, palīdzību maznodrošinātajiem ar komunālajiem maksājumiem vai pat atsevišķu projektu iesaldēšanu.

11. Šobrīd 2023. un 2024. gados netiek plānoti jauni ar Covid-19 saistīti pasākumi, tomēr plānotie uzturēšanas izdevumi, kuri ietver arī budžeta bāzi palielinošus pasākumus, turpinās pieaugt, savukārt investīciju līmenis krītas. Salīdzinot ar 2022. gadu, krītas arī kopbudžeta kapitālie izdevumi.
12. Latvijas fiskālā politika, līdzīgi kā citās ES valstīs, reaģējot uz krīzes attīstību 2020. un 2021. gadā ir bijusi ekspansīva un precikliska, tomēr ekonomikas izaugsmei atjaunojoties ir jāievēro piesardzība ekspansīvas fiskālās politikas plānošanā, kas var stimulēt inflācijas kāpumu nevis sabalansētu ekonomikas izaugsmi. ES padome iesaka nemazināt investīciju apjomu, tomēr jau pašlaik, ņemot vērā makroekonomisko attīstību, budžeta deficīta mērķis 4,9% 2022. gadam nepārprotami apdraud inflācijas palielināšanos. Padome uzsver, ka pieejai investīciju projektiem ir jābūt ļoti kritiskai, prioritāti piešķirot tiem projektiem, kas nodrošinās ilgtspējīgu ekonomikas izaugsmi un neveicinās atsevišķu nozaru pārkaršanu.
13. Vadoties no izteiktā ES Padomes rekomendāciju kopuma, Padome atzīst, ka ekspansīva fiskālā politika tiks turpināta arī 2022. gadā, atbalstot ekonomiku pēc-krīzes periodā. Valsts finansēto primāro izdevumu pieaugums VTBI 2022./24. gadam raksturojams kā kontrolējams, tomēr 2023. un 2024. gados tas tuvinās un pārsniedz 10 gadu vidējā potenciālā izaugsmes tempu. Jāņem vērā, ka ieilgušas nenoteiktības apstākļos un ekonomikas strukturālu pārmaiņu periodā, kāds tiek novērots pašlaik, IKP potenciāla modelēšana ir apgrūtināta, kas var radīt maldīgu priekšstatu par pieejamo fiskālo telpu. Šādos apstākļos jo īpaši jāizvairās no tādu izdevumu kāpināšanas, kas nav sabalansēti ar ieņēmumiem vai nedod ieguldījumu ekonomikas potenciāla kāpināšanai ilgtermiņā.
14. Pašlaik Eiropas Savienībā notiek fiskālā regulējuma un budžeta uzraudzības mehānisma pārskatīšana un diskusijas. Paredzams, ka turpmākos gados ir sagaidāms jauns fiskālais regulējums, kas paredz pēckrīzes pārejas periodu un mērenu deficītu samazināšanas trajektoriju ES dalībvalstīm. Ņemot to vērā, Padome konstatē, ka VTBI2022/24 ir iestrādāta Vispārējās valdības budžeta deficīta mazināšanas trajektorija, tomēr uzskata, ka nenoteiktības apstākļos tās vērtēšanai ir jāpieiet elastīgi, saudzējot ekonomikas atkopšanās procesus: priekšlaicīgi neslāpējot ekonomikas atkopšanās procesus, bet arī neizraisot pārmērīgu ekonomikas pārkaršanu.
15. Krīzes situācijā Latvijas ekonomiku balstīja gan automātiskie stabilizatori, gan ekonomikas atbalsta pasākumu programmas. Ja atbalsta programmas ietekme uz VVBB 2020. gadā bija 959 miljoni eiro (3,3% no IKP), tad 2021. gada programmas ietekme jau tiek novērtēta 2167 miljonu eiro apmērā (6,9% no IKP). Pasākumi ir mērķēti uz likviditātes uzturēšanu, darba ņēmēju un ievainojamāko sabiedrības slāņu sociālo aizsardzību, uzņēmēju un nozaru atbalstu, veselības aizsardzības un citu sektoru kapacitātes stiprināšanu. Pēc Padomes viedokļa, valdības fiskālā atbilde uz Covid-19 krīzi ir bijusi adekvāta pirmā viļņa gadījumā, bet nedaudz nokavēta, pārmērīga un ne tik labi mērķēta otrā viļņa gadījumā⁴.

⁴ FDP monitorings Nr. 12 pieejams: <https://www.fdp.gov.lv/lv/media/1653/download>, skatīts 07/10/2021

16. Pozitīvs un nozīmīgs ir fakts, ka atbalsta pasākumiem nav ievērojamas ietekmes uz nākamo gadu budžeta bilancēm, jo atbalsta pasākumi ir īstermiņa un neietekmē budžeta bāzi. Šobrīd atbalsta pasākumu ietekme uz 2022. gada VVBB ir tikai 233 miljoni eiro (0,8% no IKP), bet gadu vēlāk 65 miljoni (0,2% no IKP). Padome aicina valdību būt fiskāli atbildīgai un ieviest jaunus atbalsta instrumentus tikai tad, ja to prasīs epidemioloģiskā situācija un ierobežojumi.
17. Padome aicina valdību ļoti rūpīgi izvērtēt un izvairīties no vispārīgiem ekonomikas sildīšanas pasākumiem, kam nav ilgtermiņa pozitīvas ietekmes uz ekonomikas potenciālu. IKP 2. ceturksnī jau ir atgriezies pirmskrīzes līmenī, reģistrētais bezdarbs septembrī ir noslīdējis līdz 5,9%, ražotāju cenu inflācija tuvojas 20%, būvmateriālu cenu kāpums ir 12,8%. Vienlaikus budžetā nākamgad ir plānots būtisks investīciju apjomu pieaugums, kas varētu vēl vairāk veicināt cenu kāpumu. Ņemot vērā šo situāciju, būtu nepieciešams izvērtēt visu projektu pamatotību un būtisku sadārdzinājumu gadījumā atteikties no kādu projektu realizācijas. Pretējā gadījumā vispārīgi ekonomikas sildīšanas pasākumi paaugstina riskus veicināt makroekonomisko nesabalansētību veidošanos, nevis veicināt noturīgu ekonomikas izaugsmi.
18. Neskatoties un Latvijas intensīvo ekonomikas atbalsta programmu 2021. gadā, Latvijā joprojām ir viens no zemākajiem parāda līmeņiem ES. Stabila fiskālā politika krīzes situācijā joprojām ļauj Valsts kasei aizņemties starptautiskajos finanšu tirgos ar izdevīgiem nosacījumiem. Augsti novērtējot Latvijas valdības fiskālo politiku, laikā ar lieliem izaicinājumiem pasaules un Latvijas ekonomikā, š.g. septembra sākumā starptautiskā kredītreitingu aģentūra "Fitch Ratings" ir saglabājusi Latvijas kredītreitingu augstajā "A-" līmenī ar stabilu kredītreitinga nākotnes novērtējumu. Tomēr ir jāņem vērā pasaulē pieaugošā inflācija, kas var izsaukt procentu likmju celšanos un līdz ar to parāda apkalpošanas izmaksas.
19. Nozīmīgu ietekmi uz Latvijas ekonomisko attīstību tuvākajos gados noteiks Atvесеjošanās un noturības plāna ieviešanas efektivitāte. Pēc FM novērtējuma, ANM plāna kumulatīvā papildus ietekme uz IKP pieaugumu 2022.-2029. gados būtu 1,3-1,5%, bet kumulatīvā ietekme uz nodarbinātību – ap 0,7 procentpunktiem. Pēc FDP novērtējuma, ANM programma varētu palielināt budžeta ieņēmumus par vairāk nekā 500 miljoniem eiro⁵.
20. Globāls apdraudējums ekonomikas stabilizācijai ir straujais inflācijas kāpums, kuru sākotnēji izraisīja spēcīga pasaules vadošo ekonomiku atkopšanās pēc Covid-19 dīkstāves perioda, stimulējoša monetārā politika un pieprasījuma/piedāvājuma globāla nesabalansētība. Tomēr šī gada trešajā ceturksnī par aizvien spēcīgāku inflāciju ietekmējošo faktoru ir kļuvusi pārkaršana starptautiskā enerģijas tirgū. Arī Latvijā septembrī, salīdzinot ar iepriekšējā gada septembri, ir strauji kāpušas cenas elektroenerģijai (+12,5%), dabasgāzei (+51,3%) un degvielai (+19,3%). Latvijai elektroenerģijas cena NordPool biržā septembrī, salīdzinot ar augustu, kāpusi par 41%, no 87,23 eiro par MWh līdz 123,5 eiro par MWh. Šis cenu kāpums negatīvi ietekmēs: (i) mājsaimniecību patēriņu (sociālais aspekts), (ii) energoietilpīgu pakalpojumu sniedzēju un ražotāju konkurētspēju, (iii) veicinās vispārēju inflāciju, kā arī (iv) atstās iespaidu uz pašvaldību budžetiem, it īpaši pašvaldībās ar augstu dabas gāzes izmantošanas īpatsvaru ēku apkurē.

⁵ Novērtējums pieejams: <https://www.fdp.gov.lv/lv/media/2979/download>, skatīts 10/08/2021

21. Padome uzskata, ka fiskālās drošības rezerves piešķiršana 2022. - 2024 gadam šobrīd ir vērtējama kā adekvāta. Tomēr ņemot vērā lielo epidemioloģisko, ekonomisko un fiskālo nesekundāro risku, FM ir jāpastiprina fiskālo risku monitorings un vadība. Īpaša uzmanība ir jāpievērš riskiem, kas izriet no: (i) Covid-19 finanšu instrumentiem uzņēmumiem, (ii) valsts kapitālsabiedrību finanšu stāvokli (īpaši Airbaltic un Latvijas Dzelzceļš), (iii) norisēm finanšu sektorā.
22. Padome aicina paplašināt FRD ar vēl vismaz divām sadaļām. ES ir deklarējusi "Zaļo kursu", kā vienu no ES prioritātēm un Latvija piekritusi tās mērķiem. "Zaļā kursa" un vides aizsardzības mērķu realizācija turpmākajos gados prasīs papildu investīcijas, tai skaitā no valsts budžeta līdzekļiem. Tāpēc turpmāk FRD būtu jāizveido īpaša nodaļa šādu fiskālo risku analīzei. Tāpat, Padome aicina FRD iekļaut pesimistisko makroekonomisko scenāriju ar attiecīgi aprēķinātu fiskālo rezervi. To būtu vēlams darīt situācijā, kad fiskālais regulējums atkal ir spēkā, un fiskālo risku rezervei ir būtiska nozīme.
23. Covid -19 krīzes dēļ pēdējos divus gadus budžeta sastādīšanas process ir bijis ļoti sarežģīts un kopumā valdība un Finanšu ministrija ir tikusi galā ar šī laika izaicinājumiem. Tomēr Padome aicina valdību nesasteigt budžeta pieņemšanas procesu, jo steiga var pasliktināt budžeta kvalitāti un ierobežot dialoga iespējas. Saspringtais budžeta veidošanas kalendārs pēdējos divus gadus ir apgrūtinājis Padomes iespējas pilnvērtīgāk izanalizēt budžeta un fiskālo informāciju. Ņemot vērā aizvien lielākās makroekonomisko rādītāju svārstības mūsdienu pasaulē, Padome aicina FM apsvērt iespēju izstrādāt budžeta izstrādāšanai nepieciešamās Makroekonomiskās prognozes augustā, nevis jūnijā.

SAĪSINĀJUMI

AS	Akciju sabiedrība
ANM	ES Ekonomikas atveseļošanas un noturības mehānisms
BPP	Budžeta plāna projekts
LBFV	Likums par budžetu un finanšu vadību
Covid-19 krīzes likums	Likums Par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību
EK	Eiropas Komisija
EKS	Eiropas kontu sistēma
ES	Eiropas Savienība
ESAO	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
FDL	Fiskālās disciplīnas likums
FM	Finanšu ministrija
FNR	Fiskālā nodrošinājuma rezerve
FRD	Fiskālo risku deklarācija
IIN	Iedzīvotāju ienākuma nodoklis
IKP	Iekšzemes kopprodukts
LB	Latvijas Banka
-	Nav datu / nav attiecināms
NAWRU	Bezdarba līmenis kas neietekmē algu
Padome	Fiskālās disciplīnas padome
PVN	Pievienotās vērtības nodoklis
SIP	Stabilitātes un izaugsmes pakts
SP	Latvijas stabilitātes programma
SP 2021/24	Latvijas stabilitātes programma 2021.-2024.gadam
SPBS	Stabilitātes programmas bāzes scenārijs
VID	Valsts ieņēmumu dienests
Uzraudzības ziņojums	Fiskālās disciplīnas uzraudzības ziņojums
VTBI	Vidēja termiņa budžeta ietvars
VTBIL	Vidēja termiņa budžeta ietvara likums
VTM	Vidēja termiņa mērķis
VVBB	Vispārējās valdības budžeta bilance

1. Fiskālās politikas attīstība

1.1. 2021. gada perspektīva

- Covid-19 izraisītā ekonomiskā krīze turpinās, tāpēc 2020. gadā aktivizētā ES Stabilitātes un izaugsmes pakta vispārējā izņēmuma klauzula, kas ļauj palielināt vispārējās valdības budžeta deficītu, ir spēkā arī 2021. gadā.** Vēlāk, 2021. gada 17. jūnijā pieņemtie labojumi "Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likums"⁶ noteica, ka, izstrādājot likumprojektu "Par valsts budžetu 2022. gadam", Fiskālās disciplīnas likuma 7., 9., 10. un 13. pantu vietā tiek piemēroti EK regulas Nr. 1466/97 5. panta nosacījumi⁷. EK sniedza ieteikumus, ka budžeta sagatavošanas procesā ir jāierobežo kārtējie izdevumi, bet nav ierobežojumu vienreizējiem Covid-19 krīzes pārvarēšanas izdevumiem un investīcijām. Kārtējo izdevumu pieaugums jākontrolē, balstoties uz iepriekšējā gada kārtējo izdevumu apmēru, ņemot vērā 10 gadu vidējā potenciālā IKP pieaugumu, IKP deflatoru un diskrecionāros ieņēmumu pasākumus. Pēc FM aprēķiniem, fiskālā telpa 2022. gadam ir aptuveni 300 miljoni eiro.
- Covid-19 izraisītā ekonomiskā krīze ir negatīvi ietekmējusi valsts fiskālo pozīciju - 2020. rezultāti un 2021. gada prognozes rāda lielus budžeta deficītus.** Ja 2020. gadā VVBB negatīvi ietekmēja gan sarūkošie budžeta ienākumi, gan lielāki budžeta izdevumi, ko izraisīja valdības atbalsta pasākumi, tad 2021. gadā ieņēmumi uzlabojās, taču izdevumu pieaugums ir ievērojami augstāks nekā gadu atpakaļ. Kopš SP 2021/24 valsts ekonomiskās un finanšu prognozes nedaudz pasliktinājās, šobrīd FM prognozē, ka VVBB deficīts 2021. gadā sasniegs 2,9 miljardus eiro, jeb 9,3% no IKP.

1. tabula. Budžeta bilances plāni un prognozes 2021.gadam un iznākums 2020.gadam⁸, milj. Euro.

Balances	2021		2020
	Plāns	Prognoze	Iznākums
Vispārējās valdības budžeta bilance	-1184,9	-2 903,3	-1326,6
EKS2010 ⁹ korekcijas	81,1	42,9	-177,6
Valsts konsolidētais kopbudžets	-1266,0	- 2 946,3	-1148,9
Valsts pamatbudžets	-1158,0	-2728,5	-1242,0
Valsts speciālais budžets	-21,6	-113,8	114,9
Pašvaldību budžeti	-74,8	-115,8	-39,4
Atvasināto publisko personu b.	-11,7	11,8	17,3

Avots: Finanšu Ministrija

- Valdība 2021. gada sākumā apstiprināja papildus atbalsta pasākumus, kas bija mērķēti uz: (i) ekonomikas stimulēšanu, lai samazinātu krīzes izraisītā IKP**

⁶ <https://likumi.lv/ta/id/315287-covid-19-infekcijas-izplatibas-seku-parvaresanas-likums>

⁷ Informatīvais ziņojums "Par makroekonomisko rādītāju, ieņēmumu un vispārējās valdības budžeta bilances prognozēm". Pieejams <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40506650&mode=mk&date=2021-08-24>, skatīts 25/08/2021

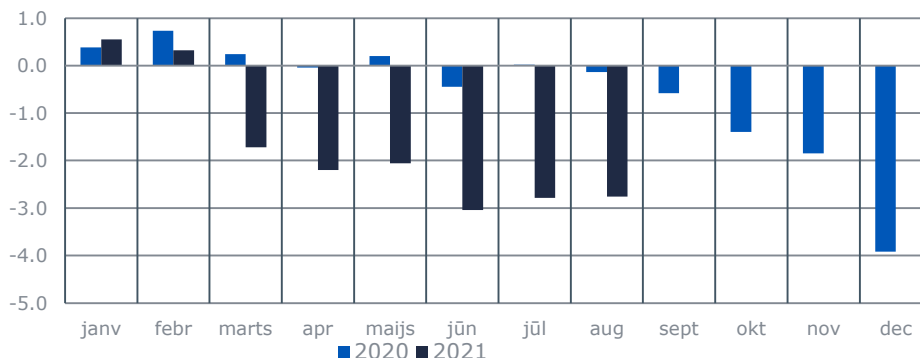
⁸ FM Bilance_16082021 datne

⁹ Saskaņā ar SIP un FDL, fiskālais rezultāts tiek novērtēts balstoties uz Eiropas kontu sistēmas 2010 (EKS2010) metodoloģiju, kas balstās uz uzkrājumu metodi. Tikmēr tradicionāli Latvijā valsts budžets tiek apstiprināts un novērtēts, balstoties uz naudas plūsmas metodi.

krišanās apmēru un saglabātu potenciālo IKP kapacitāti, (ii) krīzes visvairāk skarto iedzīvotāju sociālo aizsardzību, (iii) veselības aizsardzības sistēmas kapacitātes stiprināšanu, (iv) likviditātes nodrošināšanu uzņēmumiem un finanšu sektoram. Lai arī atbalsta programma sasniedza minētos mērķus, Fiskālās disciplīnas padome atzīmē, ka galvenie programmas uzlabojumi varētu būt saistīti ar: (i) lēmumu pieņemšanas un realizēšanas ātrumu, (ii) pasākumu precīzāku mērķēšanu, (iii) pasākumu finansēšanas apjomu. Dziļāka analīze ir pieejama ziņojuma sadaļā 1.4. Šobrīd tiek novērtēts, ka atbalsta pasākumu fiskālā ietekme uz 2021.gada VVBB būs 2.2 miljardu apmērā, jeb 6,9% procenti no IKP. Ievērojama atbalsta instrumentu daļa pārtrauca savu darbību 2021. gada jūnijā.

4. **Konsolidētā kopbudžeta izdevumi š.g. 8.mēnešos ir pieauguši par 19,1% attiecībā pret attiecīgo periodu 2020. gadā.** Vislielākais izdevumu pieaugums ir sociālajiem pabalstiem (45,8%). Ievērojami pieauga arī izdevumi subsīdijām un dotācijām (8,4%), kā arī atlīdzības izdevumi (8,7%). Izdevumu pieaugums atspoguļo valdības intensīvo atbalsta programmu 2021. gadā. Ir iespējamās korekcijas izdevumu apjomos, ņemot vērā vairāku atbalsta pasākumu ietekmi uz VVBB gada pēdējos mēnešos; šobrīd joprojām pilnībā nav izmaksāts viss plānotais Covid-19 atbalsts. Septembrī sākās jauns Covid-19 vilnis, tāpēc ir iespēja, ka valdība būs spiesta pieņemt jaunus pasākumus, kam ir potenciāls vēl vairāk palielināt izdevumus šī gada budžetā.
5. **Konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi š.g. 8. mēnešos ir palielinājušies par 8,3% attiecībā pret attiecīgo periodu 2020.gadā.** Ņemot vērā Covid-19 krīzes ietekmi uz ekonomiku un ieņēmumiem 2021. gadā, kā arī valdības atbalsta mehānismus ekonomikas stimulēšanai, uzlabojums ieņēmumos ir vērtējams pozitīvi. 2021. gada 8. mēnešos nodokļu ieņēmumi bija pieauguši pret iepriekšējā gada 8 mēnešiem par 12,2%. Vislielākais pieaugums procentuālā izteiksmē bija nenodokļu ieņēmumiem, kas pieauga par 12,8%. Š.g. 8 mēnešos par 12,9% samazinājās ārvalstu finanšu palīdzība, salīdzinot pret 2020. gada attiecīgo periodu. Ja Covid-19 jaunais vilnis atkal kritiski nepasliktinās ekonomisko situāciju, ieņēmumu plāns 2021. gada beigās tiks sasniegts.
6. **Valsts konsolidētā kopbudžeta bilance pēc 2021.gada astoņiem mēnešiem uzrādīja 864,7 miljonu eiro deficītu, kas ir -2,8% no IKP.** 2020.gadā pēc astoņiem mēnešiem deficīts bija 0,1% no IKP (skatīt attēlu 1 zemāk). Pēc FM aprēķiniem 2021. gadā konsolidētā kopbudžeta bilance varētu sasniegt 2,9 miljardus eiro deficītu, kas ir 9,3% no IKP. Protams, šis rādītājs ir atkarīgs no vairākiem faktoriem, kurus šobrīd ir grūti prognozēt. Pēc FM novērtējuma izlaižu starpība 2021. gadā ir -2,6% no potenciālā IKP un tiek prognozēts, ka strukturālās bilances deficīts būs 4,7% no IKP 2022. gadā.

1.attēls. Konsolidētā kopbudžeta bilance, % no IKP uzkrātās vienībās mēneša beigās

Avots: Valsts Kase

1.2. Fiskālā pozīcija 2022-2024 gadiem

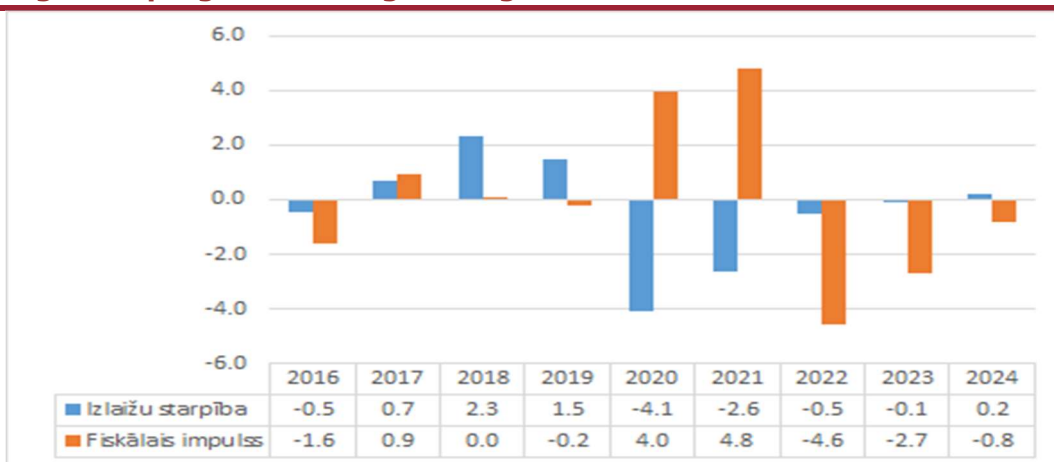
7. Nākošie gadi būs sarežģīti no valsts fiskālā aspekta – tuvojas 2022. gada vēlēšanas, paliek neskaidrības ar Covid-19 vīrusa tālāko izplatību un notiek izmaiņas arī ārējā ekonomiskajā un politiskajā vidē. Tika izstrādāti arī EK norādījumi, ka valstīm pakāpeniski jāatgriežas pie ilgtspējīgās fiskālās stratēģijas. 2022. gadā joprojām nebūs ierobežojumu Covid-19 atbalstam, kā arī investīcijām, tomēr kārtējie izdevumi ir jāierobežo. **Lai arī pagaidām nav zināms par 2023. gada regulējumu, ir liela varbūtība, ka tas paredzēs pakāpenisku atgriešanos pie ilgtspējīgām valsts finansēm.**
8. **Lai arī Latvija Covid-19 izraisīto ekonomisko krīzi pārvar salīdzinoši labi, esam maza un atvērta ekonomika, kuru vienmēr ietekmēs ārējie faktori.** Pasaulē ir palielinājies kopējais parāda līmenis, kam ir potenciāls pasliktināt valstu fiskālo pozīciju, it sevišķi procenta likmju kāpuma scenārijā. Turklāt, joprojām paliek nozares, kuras ietekmē šodienas Covid-19 situācija, tāpēc saglabājas varbūtība, ka valdībām būs jāatbalsta tās, palielinot valstu parādus un arī veicinot inflāciju. Pēc augusta datiem, inflācija ES vidēji sasniedza 3,2%. Nav arī pilnībā skaidrs, kā attīstīsies situācija ar vakcinācijas līmeni un tās efektivitāti – lai arī vakcinācija ievērojami samazina smagas saslimšanas un letālu gadījumu varbūtību, vīrusam var parādīties jaunas mutācijas un imunitātei no vakcīnas ir tendence samazināties laika gaitā.
9. **2022.gadā joprojām ir spēkā EK vispārējā izņēmuma klauzula un attiecīgi netiek piemēroti Fiskālās disciplīnas likuma fiskālie nosacījumi, tā vietā piemērojot ES Padomes rekomendācijas, kas nosaka: i) kontrolēt nacionāli finansēto primāro kārtējo izdevumu pieaugumus, ii) nepieciešamības gadījumā finansēt Covid-19 atbalsta pasākumus uz budžeta deficīta rēķina, iii) nacionāli finansēto investīciju apjomu saglabāt vismaz 2021.gada līmenī.** Ņemot vērā, ka šobrīd likumdošana nenosaka maksimāli pieļaujamus budžeta izdevumus, Finanšu ministrija savā ziņojumā¹⁰ piedāvā par maksimāli pieļaujamo

¹⁰ Informatīvais ziņojums "Par makroekonomisko rādītāju, ieņēmumu un vispārējās valdības budžeta bilances prognozēm". Pieejams <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40506650&mode=mk&date=2021-08-24>, skatīts 25/08/2021

izdevumu noteikšanas enkuru tuvākajos gados noteikt valsts parāda līmeni- tuvu 50% no IKP.

10. **Pēc FM sniegtās informācijas, valdība prognozē sekojošas budžeta bilances pie nemainīgas politikas -4,8% 2022. gadā, -2,1% 2023. gadā un -1,3%. 2024. gadā.** Iepriekš minētie mērķi, atbilstoši Finanšu ministrijas aprēķiniem, nodrošinātu valdības strukturālo bilanci -4,7% 2022. gadā, -2,1% 2023. gadā un -1,4% 2024. gadā. Kā jau pieminēts iepriekš, ja 2022. gadā strukturālā bilance netiek pilnībā ierobežota ar skaitlisko fiskālo nosacījumu, 2023. gada regulējums joprojām nav zināms. Scenārijā pie nemainīgas politikas 2023. gadā 0.5% strukturālais deficīts tiek pārsniegts par 1,6% no IKP, bet 2024. gadā - par 0,9%. Ņemot vērā plānoto izlaižu starpību 2022. un 2023.gadā, attiecīgi -0,5% un -0,1%. Lai arī Padome uzskata, ka valdībai jāievēro pretcikliskuma princips, pārmērīgi liels strukturālais deficīts rada ekonomikas attīstības riskus.
11. **Valdības pretcikliskā politika ir uzlabojusies pēdējos gados, īpaši krīzes laikā, tomēr tai vajadzētu būt ievērotai arī pēc Covid-19 krīzes beigām.** Zemāk grafikā redzams, ka, sākot ar 2019. gadu, tiek ievērots svarīgais pretcikliskās fiskālās politikas princips – valdībai ir fiskāli jāstimulē ekonomika, kad ekonomika darbojas zem sava potenciāla un otrādāk. Covid-19 izraisītās krīzes dēļ 2020. un 2021. gadā izlaižu starpība ir negatīva. Šī iemesla dēļ, valdības fiskālais impulss ir visievērojamākais šajos gados. Lai arī 2022. gadā fiskālā politika būs ekspansīva, fiskālais impulss tiek plānots negatīvs, ar tendenci tuvuoties 0, jo tiek plānots arī ekonomikas atjaunošanās process.

2.attēls: Izlaižu starpība un fiskālais stimul¹¹ (% no IKP) periodā no 2016.g.-2024.g. t.sk. prognoze 2021.g-2024.g.

Avots: Finanšu Ministrija un Padomes aprēķini

12. **2022. gada Budžeta projekta nodokļu ieņēmumu prognozes izskatās samērīgas, ņemot vērā ekonomikas atveseļošanas potenciālu pēc Covid-19 krīzes.** 2. tabulā redzams, ka nākošgad nodokļu ieņēmumi tiek plānoti par 9,6% augstāki nekā prognozētais 2021.gada iekasēšanas rezultāts. Lielākais pieaugums tiek sagaidīts UIN, IIN un VSAOI ieņēmumos – attiecīgi 12,7% 12,0% un 11,1%. FDP atzīmē, ka 2021. gada janvārī tika ieviests nodokļu vienotais konts, kura dēļ 2020. un

¹¹ Fiskālais stimul tiek definēts kā VVBB pasliktināšanās salīdzinot ar iepriekšējo gadu (% no IKP), lai stimulētu ekonomiku. Piemēram, skatīt SVF 2019.gada ziņojumu par Latvijas ekonomiku. Pieejams: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2019/08/06/Republic-of-Latvia-2019-Article-IV-Consultation-Press-Release-and-Staff-Report-48565>. Skatīts: 07/09/2021

2021. gada iekasēto nodokļu salīdzinājums var būt neprecīzs, jo pēc jaunās metodoloģijas vienotajā kontā katru mēnesi uzkrājas pa veidiem nesadalītais atlikums.

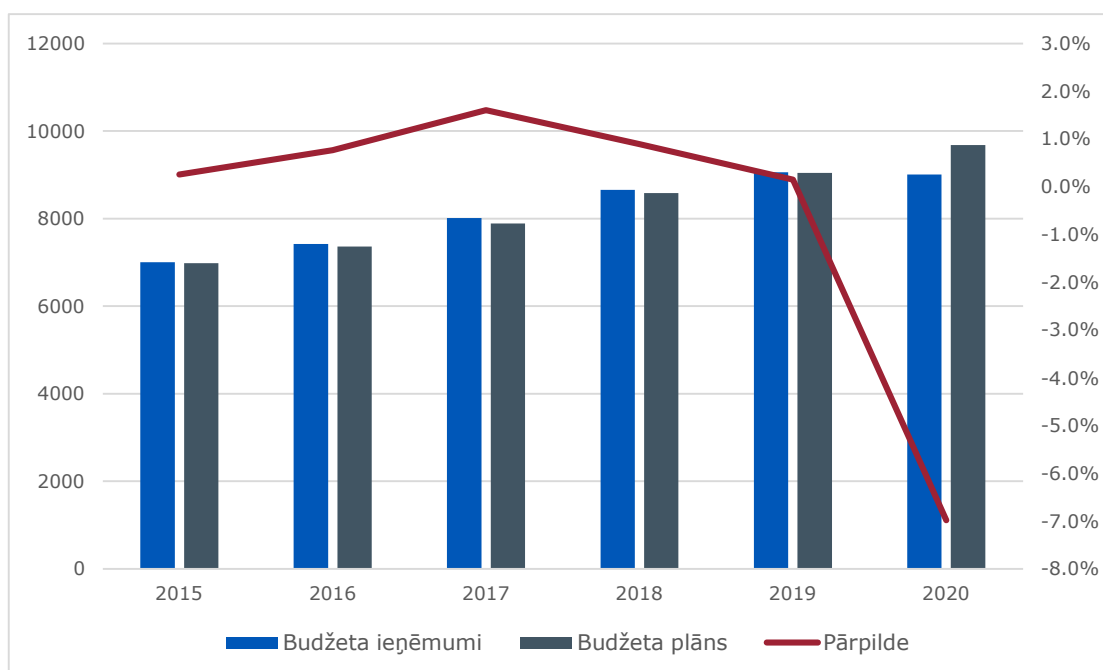
2.tabula. Nodokļu ieņēmumu dinamika, plāni un izpilde 2019.-2021. gadiem., %

	2020 fakts/ 2019 fakts	2021 prognoze/ 2020 fakts	8 m 2021 fakts /8 m 2020 fakts	2022 BPP /2021 budžets
Nodokļu ieņēmumi	-0,6%	3,6%	12,2%	9,4%
UIN	363,3%	32,6%	63,8%	17,8%
IIN	-5,7%	-4,0%	12,1%	9,9%
Sociālās iemaksas	0,6%	-4,1%	15,2%	9,3%
Nekustāmā īpašuma n.	-1,9%	3,8%	-8,8%	1,5%
PVN	-3,9%	10,5%	11,8%	11,7%
Akcīzes nodoklis	-0,4%	5,5%	3,4%	4,7%
Citi netieši n.	-3,5%	-19,1%	8,6%	-1,6%

Avots: Finanšu ministrija un Padomes aprēķini:

13. **Kopumā ir jāatzīmē, ka FM nodokļu ieņēmumu prognozēšana ir bijusi konservatīva pēdējos gadus un reālie nodokļu ieņēmumi vienmēr ir bijuši lielāki par budžeta likumā plānotajiem, izņemot 2020. gadu, kad Covid-19 krīzes ietekme vēl nebija ņemta vērā.** Zemāk 3. attēlā redzama nodokļu iekasēšanas plāna dinamika. Izņemot 2020. gadu, plāns visu laiku bija nedaudz pārpildīts, pat gados ar zemāku ekonomikas izaugsmi nekā plānots. Covid-19 krīze bija izņēmums, jo tik liela recesija nebija prognozēta ne Latvijā, ne pārējā pasaulē. Ir jāatzīmē, ka nodokļu iekasēšanas plāna izpildi 2020. gadā ietekmēja ne tikai ekonomiskās aktivitātes samazinājums, bet arī valdības atbalsta pasākumu instrumenti, daļa no kuriem bija nodokļu atvieglojumi. Tika piešķirtas nodokļu brīvdienas un pieņemts lēmums par ātrāko PVN pārmaksas atmaksu, kuru kopējo apjomu FM novērtēja 125,1 miljonu eiro apmērā. Šogad daļa no nodokļiem tiks atgriezta atpakaļ budžetā - pēc pēdējiem datiem to apjoms ir 28,7 miljoni eiro.

3.attēls: Kopbudžeta nodokļu ieņēmumu plāns, izpilde un pārpilde no 2015.g.-2020.g. (tūkstošos eiro un pārpilde %)

Avots: Finanšu ministrija un Padomes aprēķini

14. Padome atzīmē, ka pilnībā netiek izmantots budžeta izdevumu pārskatīšanas potenciāls, tādējādi neiegūstot lielākus ietaupījumus no strukturālu reformu un neracionālu budžeta izdevumu samazināšanas. 2019. gadā budžeta procesa izdevumu pārskatīšanas procesā tika atrasti 93,7 miljoni eiro ietaupījumi 2020. gada budžetam (47,7 miljoni no tiem tika piešķirti vispārējai fiskālajai telpai, pārējie - attiecīgo ministriju prioritātēm). Gadu atpakaļ izdevumu pārskatīšanas procesā tika atrasti tikai 53,6 miljoni eiro ietaupījumu 2021.gada budžetam, kas ir par 43% mazāk. Šogad šī summa samazinājās vēl vairāk – kopumā tika identificēti tikai 38,4 miljoni eiro pieejamo resursu. Lai arī identificēto summu samazinājums var būt saistīts ar līdzekļu nepieciešamību Covid-19 krīzes laikā, Padome norāda, ka īpaši krīzes laikā izdevumu pārskatīšanas process ir vērtīgs instruments, lai pārdalītu budžeta apropriācijas efektīvākai budžeta līdzekļu izmantošanai un politikas prioritātēm.
15. **Veicot ikgadējo revīziju, Valsts kontrole atzīmēja uzlabojumus finanšu uzskaitē, kā arī sniedza iebildumus par dažiem aspektiem¹².** Viens no galvenajiem trūkumiem ir saistīts ar ierobežojumiem ilgtermiņa ieguldījumiem, lielāko daļu no kuriem veido Rīgas pilsētas ilgtermiņa ieguldījumi. Valsts kontrole norāda, ka kopš 2015. gada šie ieguldījumi netika atbilstoši inventarizēti, un tagad to vērtība pārsniedz 1,6 miljardus eiro. Tika norādīts arī uz VID īstenoto pasākumu trūkumiem, kas ir saistīti ar uzkrāšanas principa ieviešanu no 2021. gada. Trūkumi potenciāli palēnina reformu,

¹² Saimnieciskās darbības pārskats par 2020. gadu. Pieejams <https://www.lrvk.gov.lv/lv/revizijas/revizijas/noslegtas-revizijas/par-latvijas-republikas-2020-gada-saimnieciska-gada-parskatu>, skatīts 04/10/2021

un pēc Valsts kontroles sniegtajiem komentāriem, to dēļ reforma pat varētu netikt īstenota norādītajos termiņos.

16. **2022.gada budžeta prioritātes kopumā ir sociāli orientētas, ar potenciālu fiskāli stimulēt kopējo iekšējo pieprasījumu, uzlabot veselības aprūpes sistēmas kapacitāti un mazināt sociālo nevienlīdzību.** Ministru kabinets 2021. gada 24.septembrī sēdē apstiprināja informatīvo ziņojumu "Par priekšlikumiem valsts budžeta ieņēmumiem un izdevumiem 2022.gadam un ietvaram 2022.-2024.gadam",¹³ kas noteica budžeta prioritātes. Fiskālā telpa 2022. gadam ietver 310 miljonus eiro, neieskaitot Covid-19 pasākumus un investīcijas, kuriem ierobežojumu nav. Lielākais finansējums tika novirzīts darbaspēka nodokļu sloga mazināšanai (94 miljoni eiro) un veselības aprūpei (87 miljoni eiro). Ņemot vērā, ka papildus budžeta finansējums paredzēts iedzīvotāju grupām ar salīdzinoši zemu ienākuma līmeni, var sagaidīt, ka šiem izdevumiem būs salīdzinoši augsts fiskālais multiplikators, tas ir, liela daļa no tiem palielinās valsts IKP, kā arī budžeta ieņēmumus.
17. **Covid-19 krīzes un ārējās vides lielās nenoteiktības apstākļos tuvākie gadi var būt sarežģīti Latvijas ekonomikai. Šādos apstākļos valdībai ir jābūt spējīgai ātri reaģēt un stabilizēt ekonomiku.** Kopumā, valdībai līdz šim ir veiksmīgi izdevies cīnīties ar Covid-19 izraisītās krīzes sekām. Tomēr ir iespējami papildus sarežģījumi, kas prasīs valdības aktīvu reaģēšanu. Kā tuvākā prioritāte ir uzskatāma Eiropas Atveseļošanās un noturības mehānisma ātra un efektīva izmantošana tuvākajos gados, lai stiprinātu Latvijas ekonomikas potenciālu saskaņā ar ES izvirzītajām prioritātēm¹⁴: (i) veicināt ES ekonomisko, sociālo un teritoriālo kohēziju, (ii) stiprināt ekonomisko un sociālo noturību, (iii) mīkstināt krīzes sociālo un ekonomisko ietekmi, (iv) atbalstīt zaļās un digitālās transformācijas.

1.3. Pēdējo gadu fiskālā retrospekcija

18. 2020.gadā Valsts konsolidētajā kopbudžetā ir bijis 1148,9 miljonu eiro deficīts, kas ir par 1031,5 miljoniem eiro vairāk nekā 2019. gadā, un par 964,5 miljoniem vairāk nekā prognozēts likumā "Par valsts budžetu 2020. gadam". Negatīvāka kopbudžeta bilance skaidrojama ar lielākiem subsīdiju un dotāciju izdevumiem un sociālajiem izdevumiem Covid-19 krīzes dēļ, kas pieauga par 444,3 un 362,0 miljoniem eiro attiecīgi. Negatīvās EKS korekcijas nedaudz uzlaboja 2020.gada konsolidētā kopbudžeta provizorisku rezultātu, bet kopumā bilance ir krietni pasliktinājusies krīzes dēļ. Tomēr, rezultāts bija labāks nekā tika prognozēts krīzes sākumā. Vispārējās valdības budžeta bilance 2020. gadā ir -1326,6 miljoni eiro, kas ir -4.5% no IKP. Budžeta bilances plānu un iznākumus 2020. un 2019. gadā skatīties tabulā zemāk.

¹³ Ziņojums pieejams: <https://www.fm.gov.lv/lv/media/8323/download>, skatīts: 29/09/2021

¹⁴ EK darba dokuments Norādījumi dalībvalstīm par Atjaunošanās un Noturības plāniem. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021SC0162&qid=1624627879387>, skatīts: 07/09/2021

3. tabula. Budžeta bilances plāni un iznākumi 2019.g.- 2020.g., milj. eiro.

Balances	2020		2019	
	Plāns ¹⁵	Iznākums	Plāns ¹⁶	Iznākums
Vispārējās valdības budžeta bilance	-111,3	-1326,6	-168.6	-63.2
EKS2010 ¹⁷ korekcijas	73,1	-177,6	103.1	54.4
Valsts konsolidētais kopbudžets	-184,4	-1148,9	-271.7	-117.6
Valsts pamatbudžets	-342,0	-1242,0	-438.3	-485.0
Valsts speciālais budžets	234,5	114,9	223.8	299.6
Pašvaldību budžeti	-78,6	-39,4	-61.4	50.1
Atvasināto publisko personu budžets	1,7	17,3	4.2	17.9

Avots: Finanšu Ministrija

19. **2020.gadā konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, samazinājās par 0,8% jeb 87,1 miljoniem eiro, sasniedzot 11,3 miljardus eiro.** Galvenais kopbudžeta ienākumu avots 2020. gadā- nodokļu ieņēmumi, samazinājās par 0,6%. Tika iekasēts par 7% mazāk nodokļu nekā bija paredzēts budžeta plānā. Kopumā 2020.gadu var raksturot kā recesīvu, jo ieņēmumu apjoms nerasniedza plānotos rādītājus un bija mazāks par iepriekšējā gada ieņēmumiem.
20. **VID administrēto ieņēmumu plāns un tā izpilde 2020.gadā ir zemāk pievienotajā 4.tabulā.** Neskatoties uz kopbudžeta nodokļu plāna neizpildi, šāds rezultāts bija sagaidāms, jo prognozes tika sagatavotas pirms Covid-19 krīze bija sākusies. Gandrīz visi nodokļu ieņēmumi netika iekasēti plānotajā daudzumā – nedaudz tika pārpildīts tikai IIN, kā arī nenodokļu ieņēmumu plāns. Dažu nozīmīgāko nodokļu plāns netika izpildīts vairāk par 10% (UIN, PVN, AN). Arī mazāko pēc īpatsvara nodokļu kopējais plāns tika izpildīts tikai par 85,7%.

¹⁵ Likums "Par valsts budžetu 2020. gadam". Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/310965-par-valsts-budzetu-2020-gadam> skatīts: 07/09/2021

¹⁶ Likums "Par valsts budžetu 2020. gadam". Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/306232-par-valsts-budzetu-2019-gadam> skatīts: 07/09/2021

¹⁷ Saskaņā ar SIP un FDL, fiskālais rezultāts tiek novērtēts balstoties uz Eiropas kontu sistēmas 2010 (EKS2010) metodoloģiju, kas balstās uz uzkrājumu metodi. Tikmēr tradicionāli Latvijā valsts budžets tiek apstiprināts un novērtēts, balstoties uz naudas plūsmas metodi.

4.tabula. VID administrēto ieņēmumu plāns un tā izpilde 2020.gadā (tūkst. eiro)

Ieņēmumi	2020 fakts	2020 plāns	Izpilde (%)
UIN	207,5	261,0	79,5
PVN	2 544,7	2 884,9	88,2
Akcīzes nodoklis	1 059,7	1 203,4	88,1
IIN	1 817,4	1 758,3	103,4
Pārējie nodokļi	237,6	277,2	85,7
Nenodokļu ieņēmumi	495,0	475,5	104,1
VSAOI	3 501,2	3 643,1	96,1
Kopā	9 863,0	10 503,4	91,9

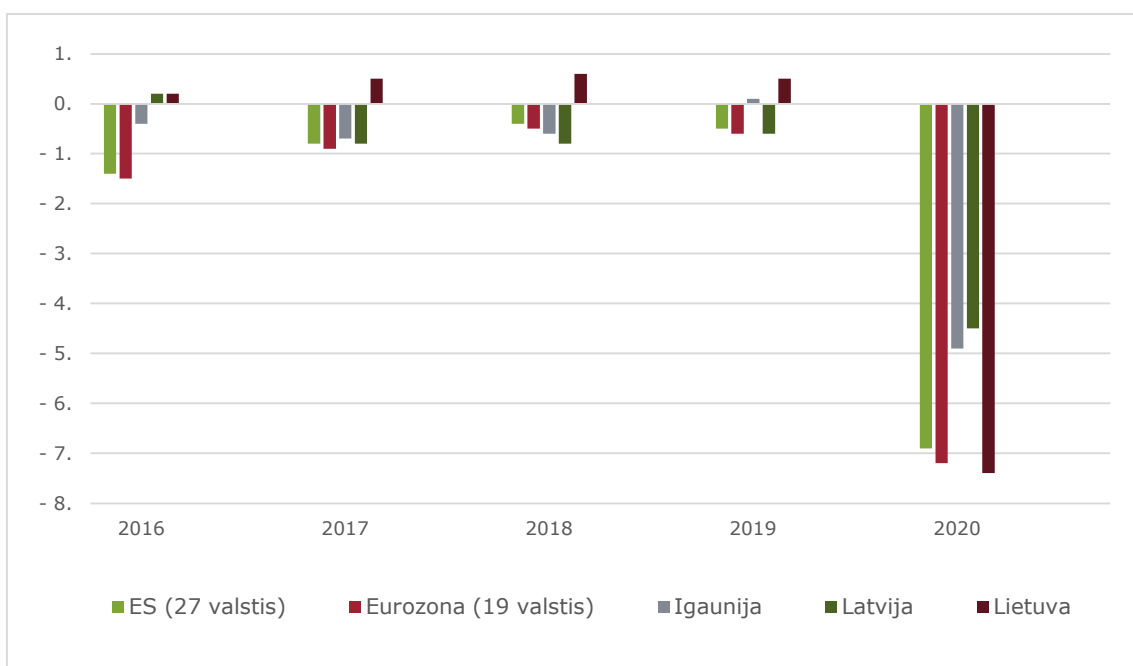
Avots: VID

21. **Saskaņā ar VID novērtējumu, 2020.gadā VSAOI un IIN plaisa ir samazinājusies par 0,4 procentpunktiem salīdzinot ar 2019.gadu¹⁸.** Valsts ieņēmumu dienests (VID) jau piekto gadu veic nedeklarētās darba samaksas novērtējumu, un rezultāti rāda, ka nedeklarēto IIN un VSAOI summa samazinās. VID atzīmē, ka plaisas samazināšanos ietekmē dažādi makroekonomiskie faktori, kā arī uzņēmēju iniciatīva. Visbiežāk darba samaksa nav deklarēta uzņēmumu vadītājiem, kravas automobiļa vadītājiem, pārdevējiem, būvstrādniekiem un grāmatvežiem. Visbiežāk darba samaksa netiek deklarēta Rīgā un Pierīgā.
22. **2020.gada konsolidētā kopbudžeta izdevumi pieauga par 8,1%, sasniedzot 12,5 miljardus eiro.** Procentuāli lielākais īpatsvars valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumos ir sociālajiem pabalstiem – ap 29%, kas 2020.gadā pieauga par 11,1%. Otrais nozīmīgākais izdevumu postenis ir subsīdijas un dotācijas, kuru īpatsvars ir ap 22%, un kuras 2020.gadā pieauga par 19,1%, kas arī ir lielākais pieaugums starp izdevumu veidiem gada griezumā. Atlīdzības izdevumi pieauga par 8,1%, preču un pakalpojumu izdevumi samazinājās par 2,2%, bet ES un starptautiskās sadarbības izmaksas palielinājās par 6,3%.
23. **Budžeta likumā noteiktais vispārējās valdības strukturālās bilances mērķis - 0,46% no IKP 2020. gadā netika sasniegts, jo VVBB gada beigās bija daudz zemāka par plānoto Covid-19 krīzes dēļ. Rezultātā valdības strukturālā bilance 2020. gada beigās bija -5,4%.** Valsts pamatbudžeta un speciālā budžeta rezultāti, kā arī EKS korekcijas pasliktināja strukturālās bilances rezultātu attiecībā pret budžetā plānoto. Šāds iznākums bija saistīts arī ar to, ka izdevumi vērsti uz krīzes pārvarēšanu pēc EK lēmuma netika klasificēti kā vienreizējie, tāpēc tie tika iekļauti strukturālajā bilancē.
24. **Valsts kopbudžeta deficīts 2020. gadā, pēc Eurostat datiem, bija 4,5%, kas ir mazāk nekā pārējās Baltijas valstīs, kā arī vidējais ES un eiro zonas valstīs. Krīzes sākumā valdība izmantoja resursus pietiekami efektīvi, saglabājot valsts fiskālo ilgtspēju.** No Latvijas nedaudz atpalika Igaunija, kurai deficīts, 2020. gada beigās, bija 4,9%. Lietuvai, kā arī ES un Eurozonas valstīm deficīts bija salīdzinoši lielāks - ap 7% (skatīt 4. attēlu). Novērtējot pēdējo gadu Latvijas valsts kopbudžeta deficītu, var secināt, ka līdz 2021. gadam deficīts bija kontrolējamā līmenī. **Tomēr**

¹⁸ VID nodokļu plaisas novērtējums. Pieejams: <https://www.vid.gov.lv/lv/algas-nodoklu-plaisa-lenam-bet-stabili-samazinas-0> skatīts 07/09/2021

Padomes viedoklis ir, ka 2021. gada rezultāti nebūs tik pozitīvi, ņemot vērā š.g. atbalsta apjomus, kas ievērojami pasliktina 2021. gada bilances prognozes. Turklāt, Covid-19 krīze nav līdz galam pārvarēta un joprojām pastāv varbūtība, ka būs jāpieņem jaunie atbalsta pasākumi, kas vēl vairāk pasliktinās VVBB.

4. attēls: Vispārējās valdības budžeta deficīts (% no IKP) ES27, Eirozonā un Baltijas valstīs periodā no 2016. g.-2020. g.

Avots: Eurostat

1.4. Ekonomikas stabilizācijas pasākumu fiskālā ietekme

25. **Latvijas valdība reaģēja uz Covid-19 izraisīto krīzi un izveidoja ekonomikas stabilizācijas un iedzīvotāju atbalsta mehānismus, saskaņā ar starptautisko organizāciju rekomendācijām.** Pēc FM pašreizējā novērtējuma, atbalsta pasākumu ietekme uz VVBB 2021.gadā sasniegs gandrīz 2,2 miljardu eiro, kas ir 6,9% no IKP. Patiesībā pasākumu ietekme uz ekonomiku būs pat lielāka, jo daļa no pasākumiem, piemēram garantijas, neatstāj iespaidu uz VVBB. Šobrīd daļa no pasākumiem vēl nav realizēti; pēc FM novērtējuma septembra vidū atbalsta pasākumu ietekme uz VVBB ir apmēram 1,7 miljardi eiro (skatīt 5. tabulu zemāk). Pasākumi ir terminēti uz krīzes laiku un ir mērķēti uz likviditātes uzturēšanu, darba ņēmēju un ievainojamāko sabiedrības slāņu sociālo aizsardzību, uzņēmēju un nozaru atbalstu, un veselības aizsardzības un citu sektoru kapacitātes stiprināšanu.
26. Sākotnēji likuma "Par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību" 28.pants paredzēja, ka visi atbalsta pasākumi ir uzskatāmi par vienreizējiem, kam nav ietekmes uz budžeta strukturālo bilanci. Tomēr EK pieņēma lēmumu, ka izdevumi, kas saistīti ar krīzes pārvarēšanu nav vienreizēji un tiem ir ietekme uz strukturālo deficītu. Līdz ar to likumā "Covid-19

infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likums” vairs netika paredzēts likuma pants, kas noteiktu, ka pasākumi ar Covid-19 izplatību saistītās ārkārtējās situācijas ietekmes mazināšanai ir vienreizēji pasākumi. Līdz ar to strukturālais deficīts 2020. gadā un sagaidāmais deficīts 2021. gadā ir ievērojami lielāki.

27. **Kopumā Padome atbalsta valdības izveidoto atbalsta pasākumu programmu, lai arī dažiem pasākumiem izlietotie resursi varēja būt izmantoti efektīvāk.** Piemēram, vairāk kā 200 miljonu infrastruktūras investīciju programma pēc Padomes ieskata vairāk pārkarsē būvniecības nozari nekā sniedz atbalstu no Covid-19 cietušajiem. Tomēr, kopumā atbalsts cietušajām grupām tika sniegts laicīgi un lielā mērā mērķēti. Pašlaik ievērojama daļa mehānismu jau pārtrauca savu darbību, lai arī neliela daļa joprojām paliek spēkā. Sakarā ar to, ka tālākā situācija ar Covid-19 nav līdz galam skaidra, ir varbūtība, ka valdībai būs jāpieņem jauni atbalsta mehānismi. Tomēr, pieaugot vakcinēto cilvēku skaitam, jauni Covid-19 uzliesmojumi potenciāli neietekmēs šo cilvēku grupu. Objektīvāk atbalsta programmas varēs izvērtēt pēc krīzes beigām.
28. Zemāk 5. tabulā ir apkopota Latvijas atbalsta pasākumu statistika, grupējot pa pabalstu saņēmēju grupām. Pašlaik piedāvātie aprēķini ir tikai provizoriski, balstīti uz MK lēmumiem un apstiprinātajām programmām. Salīdzinoši lielu atbalstu 2021. gadā saņēma uzņēmumi, izmantojot grantus apgrozāmajiem līdzekļiem, dažādas iedzīvotāju grupas (ieskaitot arī mazāk sociāli aizsargātas grupas), kā arī veselības aprūpes nozare. Likumdošana nosaka, ka gandrīz **visiem atbalsta pasākumiem ir ierobežots darbības laiks. 2021. gada jūnijā lielākā atbalsta mehānismu daļa pārtrauca savu darbību.**

5. tabula. Atbalsta pasākumi ar prognozēto vai faktisko ietekmi uz budžetu 2020. un 2021. gadā (milj. eiro)

Pasākuma veids	2020 faktiskais atbalsts	2021 plānotais atbalsts	2021 faktiskais atbalsts	2022 plānotais atbalsts
Atbalsts iedzīvotājiem un darbaspēkam	131.7	526.4	508.5	0.0
Dīkstāves (arī palīdzības) pabalsts	64.0	139.8	139.8	
Dažāda veida pabalsti - bezdarbnieka, ģimenēm, bērniem u. tml.	18.1	345.5	345.5	
Cilvēkkapitāls un demogrāfija, darbinieku pārkvalifikācija	0.0	15.2	0.0	
Subsidētās darba vietas tūrisma nozarei un eksportētājiem, subsidētā nodarbinātība	49.6	25.9	23.2	
Atbalsts uzņēmējiem	266.9	742.9	679.7	-35.6
Atbalsts saistībā ar nodokļu maksājumu termiņiem	125.1	28.7	62.4	-35.6
ALTUM aizdevumi apgrozāmajiem līdzekļiem	13.1	5.0	10.5	
ALTUM garantijas un ieguldījumi	18.5	7.4	17.6	
Granti apgrozāmajiem līdzekļiem	0.0	501.3	501.4	
Atbalsts autoceļu nozarei	72.5	155.0	80.3	
Atbalsts lauksaimniecības un pārtikas ražošanas nozares	37.5	45.5	7.6	

uzņēmumiem				
Atbalsts valsts un AS sektoram	560.2	897.2	527.6	290.8
Atbalsts aviopārvadājumu nozarei	260.5	127.1	37.1	
Atbalsts sabiedriskā transporta jomai	75.4	11.5	11.5	
Atbalsts veselības aprūpes nozarei	123.6	463.8	308.7	170.3
Atbalsts kultūras nozarei un sportam	26.1	43.2	30.1	
Atbalsts pašvaldību investīcijām	50.1	104.5	51.9	27.7
Atbalsts izglītības nozarei	17.1	41.5	25.6	
Pārējie, ieskaitot privātos un sabiedriskos medijus	7.4	105.7	62.7	92.8
Kopā	958.8	2166.6	1715.9	255.2
No IKP	3.27%	6.91%	5.47%	0,75%

Avots: Finanšu ministrijas dati un FDP aprēķini

29. **Viens no atbalsta instrumentu veidiem Covid-19 krīzes laikā bija dažādi pabalsti iedzīvotājiem, tajā skaitā dīkstāves pabalsts, kas sākotnēji tika plānots kā visaptverošākais atbalsta pasākums. Pirmajos posmos ietekmes potenciāls nerasniedza gaidīto ietekmi pabalsta saņēmēju kritēriju dēļ. Ar laiku valdība paplašināja saņemšanas kritērijus, piedāvāja citus pabalstus, piemēram, bezdarbniekiem, ģimenēm ar bērniem un cilvēkiem ar invaliditāti, kā arī mēģināja uzlabot pabalstu mērķējumu.** Rezultātā, 2020. gadā no plānotiem 170 miljoniem eiro dīkstāves pabalstu tika izsniegti tikai 64 miljoni eiro, bet 2021. gadā izsniegtais apjoms bija jau divreiz lielāks. Arī gandrīz viss citu pabalstu apjoms attiecās tieši uz 2021. gadu, kad Covid-19 saslimstība bija maksimālajā punktā - to apjoms sasniedza 345,5 miljonus eiro 2021. gadā. Pēc FDP viedokļa, lai arī atbalsts tika sniegts pietiekamos apjomos, mehānisms tika iedarbināts nedaudz pa vēlu. Turklāt, dažiem lēmumiem par pabalstiem bija arī politiskais raksturs, kā rezultātā tie nebija pietiekami mērķēti. Kopš 15. jūnija pabalstu programma pārtrauca savu darbību.
30. **Valsts finanšu attīstības institūcija ALTUM ir galvenā institūcija, kas sniedz palīdzību uzņēmējiem ar dažādiem Covid-19 instrumentiem** – aizdevumiem, garantijām, kapitāla ieguldījumiem. Sākotnēji bija plānots, ka lielākā atbalsta daļa tiks izsniegta garantiju formā, tomēr, pēc diskusijas ar uzņēmējiem valdība nolēma piedāvāt arī citus atbalsta mehānismus, tajā skaitā grantus apgrozāmiem līdzekļiem, kuru plānotais apjoms 2021. gadā pārsniedza 500 miljonus eiro. Jau minētās garantijas tika izmantotas mazāk, piemēram, tiek plānots, ka kopējais kredītu garantiju apjoms 2020. un 2021. gadā būs tikai 340 miljoni. Lai segtu izsniegto garantiju potenciālos zaudējumus, valdība ALTUM ir palielinājusi pamatkapitālu. Daļa no šīs grupas atbalsta mehānismiem ir joprojām pieejama līdz 2021. gada beigām.
31. **Ievērojamu valsts atbalstu krīzes ietvaros ir saņēmis Airbaltic, kam 2021. gadā visticamāk, pēc EK atļaujas saņemšanas, tiks piešķirti papildus 90 miljoni eiro.** Nacionālā aviokompānija ir izvēlējusies krīzi izmantot kā iespēju palielināt savu tirgus daļu un palielināt konkurētspēju. Padomes rīcībā nav informācijas, lai novērtētu šādas stratēģijas priekšrocības un riskus. Kopumā aviopārvadājumu nozare saņēma

- ievērojamu daļu no valsts atbalsta 2020. un 2021. gadā – atbalsta apjoms sasniedza 387,6 miljonus eiro, kas ir vairāk kā 12% no kopējās atbalsta summas.
32. 2022. gada budžetā arī ir iestrādāti izdevumi atbalsta pasākumiem. Jau minētās EK rekomendācijas paredz, ka nepieciešamības gadījumā valdība var pieņemt jaunus vienreizējos Covid-19 atbalsta mehānismus. 5. oktobrī tiek novērtēts, ka kopējā atbalsta ietekme uz VVBB 2022. gadā sasniegs 255,2 miljonus eiro, jeb 0,75% no IKP. Valdība turpinās atbalstīt veselības aprūpes nozari un pašvaldību investīcijas. Tiek arī plānots, ka uzņēmumi, kas iepriekš saņēma nodokļu brīvdienas, atmaksās tos 2022. gadā.
33. **Vērtējot valdības rīcību atbalsta pasākumu kontekstā, Padome uzskata, ka kopumā atbalsta pasākumu programma 2020.gadā bija samērīga un efektīva.** Lai arī 2020. gadā atbalsta apjoms bija viens no mazākajiem ES, Covid-19 situācija Latvijā bija labāka nekā citās ES valstīs un pats atbalsts bija sniegts salīdzinoši mērķēti un efektīvi. **Valdības rīcība Covid-19 otrā viļņa laikā bija nedaudz novēlota un sākotnēji atbalsta apjoms bija salīdzinoši mazs.** Tomēr konsultējoties ar nozaru uzņēmumiem, atbalsta programmas tika uzlabotas un pieauga to apjoms. **Tad valdība no pārāk pieticīga atbalsta apjoma iekrita otrā galējībā, pārmērīgi palielinot atbalsta apjomu. Daži lēmumi bija ne īpaši labi mērķēti un tika pieņemti vairāk politisko nekā ekonomisko iemeslu dēļ.** Tomēr Padome augsti novērtē valdības dialogu ar uzņēmējiem un iedzīvotājiem krīzes laikā, kā arī to faktu, ka lielākā atbalsta mehānismu daļa pārtrauca savu darbību 2021. gada jūnijā. Gadījumā, ja būs nepieciešamība pieņemt jaunus atbalsta pasākumus, Padome aicina valdību rīkoties fiskāli atbildīgi un sniegt atbalstu efektīvi un mērķēti.
34. **2021. gada 10. septembrī VID npublicēja analīzi¹⁹ par atbalsta pasākumiem laika posmā no 1.12.2020 līdz 31.08.2021, kur ir parādīta pasākumu aprakstošā statistika.** Kopumā, dīkstāves pabalstus saņēma 77 tūkst. fizisko personu, bet subsīdijas, šajā laika posmā, 30 tūkst. fizisko personu. Visvairāk atbalsts tika sniegts tirdzniecības nozares darbiniekiem (24,8%), izmitināšanas un ēdināšanas darbiniekiem (10,0%), kā arī frizieriem un skaistumkopšanas nozares darbiniekiem (8,7%). Runājot par grantiem apgrozāmajiem līdzekļiem, visvairāk grantu tika piešķirts tirdzniecības nozarei (25,3%), uzņēmumiem, kuru darbība ir saistīta ar būvniecību (11%), kā arī apstrādes rūpniecības uzņēmumiem (10,9%). Ņemot vērā, ka būvniecība ir viena no nozarēm ar ievērojamu ēnu ekonomikas īpatsvaru, valdībai ir jāpievērš uzmanība, lai nauda ir efektīvi un mērķēti piešķirta tiem uzņēmumiem, kas nav saistīti ar ēnu ekonomiku. Turklāt cenu indekss būvniecībā pieauga pēdējos mēnešos, tāpēc vēl lielāks atbalsts var izraisīt nozares pārkaršanu.
35. Lai nodrošinātu atbalsta pasākumu finansēšanu, Valsts kase ir veikusi aizņemšanos finanšu tirgos, kā arī nodrošinājusi aizņemšanās iespējas no starptautiskām finanšu institūcijām. Aizņēmumi veikti ar Latvijai izdevīgiem nosacījumiem, kas vēlreiz liecina par finanšu tirgus ticību Latvijas valsts fiskālai politikai un monetārās politikas efektivitātei. Pēdējo reizi vērtspapīru izsole notika 25. augustā, kur vērtspapīru vidējā

¹⁹ VID atbalsta analīze. Pieejams: https://www.vid.gov.lv/lv/vid-izmaksajis-atbalstus-covid-19-krizes-parvaresanai-66759-miljonu-eiro-apmera-0?fbclid=IwAR0W_QTAs4CKbDVBN9N1Zkb4C1QU8nHri62NdDmOJv3Hpgk0-w9sfAiLzCY, skatīts 15/09/2021

svērtā peļņas likme bija -0,179%²⁰. "Fitch" reitinga aģentūra š.g. 3. septembrī atjaunoja Latvijas reitingu²¹ "A-" līmeni ar stabilu kredītreitinga nākotnes novērtējumu.

²⁰ GMTN vērtspapīru izsole. Pieejams <https://www.kase.gov.lv/jaunumi/tresdien-25-augusta-tika-izsoliti-gmtn-vertspapiri-iekseja-tirgu-ar-dzesanas-terminu-2029#article-text>, skatīts 05/10/2021

²¹ Valsts kases raksts. Pieejams: <https://www.kase.gov.lv/jaunumi/starptautiska-kreditreitingu-agentura-fitch-ratings-saglaba-latvijas-kreditreitingu-limeni#article-text>, skatīts 08/09/2021

2. Fiskālie riski

36. **Lai arī Covid-19 krīzes izraisītā makroekonomiskā nestabilitāte šobrīd paliek par galveno fiskālo risku avotu, joprojām eksistē citi riski, kas var potenciāli pasliktināt valsts fiskālo pozīciju.** 2021. gada rudenī atkal sāka pieaugt jauno Covid-19 gadījumu skaits un formāli no Covid-19 ir miruši vairāk nekā 4,5 miljoni iedzīvotāju visā pasaulē, domājams, ka patiesībā šis cipars varētu būt lielāks. Pēc infektologu domām, vakcīna pret Covid-19 ievērojami samazina mirstības un saslimšanas varbūtību vieglā un smagā formā. Pašlaik fiskāli intensīvākie atbalsta mehānismi nedarbojas. Inficēšanās rādītāji ar Covid-19 strauji pieaug arī Latvijā.
37. **Joprojām vēlams ir Fiskālo risku novērtēšanas padziļināšana un paplašināšana.** Padome sagaida tālākus uzlabojumus, paplašinot kvantitatīvi novērtēto fiskālo risku loku. Starptautiskā pieredze rāda, ka lielāko daļu fiskālo satricinājumu izraisa vai nu makroekonomiskā nestabilitāte, vai arī problēmas finanšu nozarē. Bieži vien pirmais izsauc otro, tādējādi, saasinot fiskālos riskus un valsts spējas sasniegt nospraustos fiskālos mērķus. FRD tiek analizēts fiskālo risku iestāšanās rezultātu salīdzinājums ar prognozēto ietekmi, bieži secinot, ka fiskālais risks ir simetrisks. Tomēr FRD varētu uzlabot, analizējot faktorus, kas izraisīja nobīdi.
38. **Padome aicina FRD iekļaut pesimistisko makroekonomisko scenāriju, ar attiecīgi aprēķinātu fiskālo rezervi.** To būtu vēlams darīt situācijā, kad fiskālais regulējums atkal ir spēkā.
39. **Padome norāda uz nepieciešamību izveidot fiskālo rezervi valsts kapitālsabiedrību darbības potenciāli negatīvai ietekmei uz VVBB.** Tas attiecas, gan uz AS, kas ir piederīgas vispārējām valdības sektoram, gan tām, kas tam nekvalificējas. Vēsturiskie valsts AS darbības rezultāti norāda, ka tās ir vienas no lielākajām fiskālo risku avotiem. Arī korporatīvās pārvaldības problēmām valsts un pašvaldību kapitālsabiedrībās, kas pieklasificējamās vispārējam valdības sektoram, ir potenciāls radīt negatīvu ietekmi uz vispārējās valdības budžeta bilanci, kā liecina pēdējā laika notikumi uzņēmumos "Rīgas Satiksme" un "Latvijas Dzelzceļš".
40. **FDP norāda uz salīdzinoši lielo valsts budžeta atbalstu AirBaltic un vienlaicīgu informācijas trūkumu par uzņēmuma biznesa plāniem un naudas izlietojumu, kas jautu novērtēt atbalsta apjoma adekvātumu.** Valdība ir konceptuāli vienojusies par papildus 90 miljonu eiro piešķiršanu kompānijai ar mērķi kompensēt Covid-19 krīzes izraisītos zaudējumus šajā gadā. 2020. gadā jau bija pieņemts līdzīgs lēmums piešķirt kompānijai 250 miljonus eiro. Sakarā ar to, ka pašlaik nav precīzi zināms, kad Covid-19 krīze tiks pārvarēta, Padome aicina valdību ņemt vērā risku, ka avio-nozare var būt nepieciešams atbalsts arī nākamgad. Ņemot vērā pēdējo divdesmit gadu apjomīgo valsts budžeta atbalstu kompānijai, Padome aicina valdību izvērtēt, vai valstij ir lietderīgi būt akcionāram šajā biznesa nozarē.
41. **Valsts finanšu attīstības institūcijai ALTUM ir uzticēti lieli budžeta līdzekļi saistībā ar Covid-19 atbalsta instrumentiem uzņēmumiem.** Palielināta atbildība prasa padziļinātu uzraudzību. FRD ir norādīts "FM turpina padziļināti uzraudzīt ALTUM darbību", kā arī tas, ka fiskālais risks saistīts ar ALTUM darbību, ir simetrisks. Fiskālais risks var rasties gan no administratīvās puses, gan no portfeļa pārvaldības puses, ja ALTUM klientu faktiskie zaudējumi pārsniegs prognozētos, tāpēc **Padome aicina arī turpmāk veikt padziļinātu ALTUM uzraudzību un to atspoguļot FRD pēc iespējas detalizētāk.**

42. **Padome ir gandarīta, ka ir uzlabojusies FRD finanšu sektora sadaļa.** Tomēr sadaļu joprojām ir iespējams paplašināt un uzlabot, piemēram, iekļaujot plānotās izmaksas no noguldījumu garantiju fonda. Tradicionāli finanšu sektors ir viens no lielākajiem fiskālo risku avotiem, tāpēc tam ir jāpievērš adekvāta uzmanība FRD.
43. **Uzturlīdzekļu fonda darbība ir kļuvusi par ievērojamu fiskālo risku.** FDP norāda, ka katru gadu uzturlīdzekļu nemaksātāju parāds palielinās un uz 2021. gada 1. jūliju bija 429 miljoni eiro, kas ir ievērojama summa. Tas norāda, ka fonda darbībā ir sistemātiskas problēmas, kas nekavējoties ir jārisina. FRD ir jāparedz Fonda darbības analīze.
44. **“Zaļā kursa” un vides aizsardzības mērķu realizācija turpmākajos gados prasīs papildu investīcijas, tai skaitā no valsts budžeta līdzekļiem.** Tāpēc Padome aicina turpmāk FRD izveidot īpašu nodaļu, kas novērtētu potenciālās investīciju vajadzības “zaļā kursa” mērķu sasniegšanai, kā arī novērtētu riskus šo mērķu nesasniegšanas gadījumā.
45. **Politiskā situācija pasaulē arī rada riskus, kuriem ir potenciāls ietekmēt Latvijas fiskālo pozīciju.** Baltkrievija, izmantojot Latvijas teritoriju, organizē Irākas un Afganistānas bēgļu un migrantu emigrāciju uz ES. Eiropas Cilvēktiesību tiesā tika izskatīta lieta, saistībā ar bēgļiem no Afganistānas, kurā tika nolemts, ka Latvijai tie ir jāpieņem²². Nekontrolētā imigrācija var izraisīt lietu krīzi arī ar fiskālām konsekvencēm. Nestabila politiskā situācija paliek arī pašā Baltkrievijā, kuras attiecības ar ES pasliktinājās pēc dažādiem politiskiem notikumiem, kā arī represijām pret Baltkrievijas iedzīvotājiem. Lai gan pašlaik tikai 1,1% no visa Latvijas eksporta aiziet uz Baltkrieviju, situācija potenciāli varētu rādīt fiskālos riskus.
46. Fiskālo risku deklarācija spēlē lomu fiskālo risku vadībā un kalpo par pamatu fiskālā nodrošinājuma rezerves aprēķinam. Tomēr, ņemot vērā “Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likuma” 33. pantu, kas pēc būtības atceļ valsts budžeta izdevumu griestus 2022.gada valsts budžetam, fiskālā nodrošinājuma rezervei ir formāls raksturs 2021.gada budžeta procesa kontekstā. **Tādēļ, Fiskālās disciplīnas padomes fiskālo risku darba grupa akceptēja fiskālā nodrošinājuma rezervi 0,1% apmērā no IKP 2022.gadam.** Pašreizējā situācijā ir pārāk daudz juridisko, makroekonomisko, un fiskālo nezināmo, tāpēc fiskālo risku darba grupa šobrīd atliek viedokļa izteikšanu par 2023. un 2024.gadu gadu fiskālā nodrošinājuma rezerves nepieciešamajiem apmēriem.

²² Ahmed u.c. pret. Latviju. Pieejams <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=003-7117548-9641291&filename=Court%20lifts%20interim%20measures%20in%20respect%20of%20Iraqi%20nationals%20at%20Belarusian%20border%20with%20Latvia.pdf> skatīts 20/09/2021

3. Makroekonomiskās vides novērtējums

3.1. Latvijas makroekonomikas vides aktuālais pārskats

47. **Latvijas IKP izaugsme, pēc lejupslīdes 2020. gadā, ir atsākusies un 2021. gada pirmajā pusgadā ir sasniegusi 5,1%. Līdztekus IKP izaugsmei ir atsācies inflācijas kāpums, otrajā ceturksnī sasniedzot 2,3%, pie tam inflācijas gaidas turpmākam periodam ir augstas. Ražotāju cenu inflācija tuvojas 20%, būvmateriālu cenu kāpums ir 12,8%. Tekošā konta rādītāji ir pasliktinājušies, no pārpalikuma 2020. gadā līdz gandrīz 4% deficītam 2021. gada pirmajā pusgadā. Ir aktivizējusies kreditēšana, jaunu hipotekāro kredītu apjoms 2021. gadā ir ievērojami pieaudzis, aktivizējot arī nekustamo īpašumu tirgu. Darba tirgū ir vērojams augsts pieprasījums pēc darbaspēka, katru mēnesi, kopš jūnija, bezdarba rādītāji arvien samazinās un augustā faktiskais bezdarba līmenis sasniedza 7,1%, kas tuvinās 2019. gada vidējam rādītājam 6,3%. Redzams, ka šogad un nākošajos gados faktiskais bezdarba līmenis pārsniegs NAWRU prognozi, līdz ar to jau pašlaik esošais spiediens uz algām arvien turpināsies. Šo un turpmāk analizēto indikatoru kopums ļauj spriest, ka ekonomika atkopjas ātrāk nekā tas tika prognozēts un tās stimulēšanas pasākumiem ir jāpieiet arvien kritiskāk.**
48. **Saskaņā ar sezonāli koriģētajiem CSP datiem, IKP salīdzināmajā cenās pirmajā ceturksnī kritās par 0,2% bet jau otrajā ceturksnī pieauga par 10,5%, kopumā pirmajā pusgadā sasniedzot 5,1% pieaugumu.** Septembrī CSP ir veikusi plašu IKP datu revīziju. Saskaņā ar revidētiem datiem pirmajā pusgadā no izlietojuma aspekta lielākais pieaugums IKP izaugsme eksportam (10%), investīcijām (4%), arī sabiedriskais patēriņš ir audzis par 4%. Privātais patēriņš bija ļoti svārstīgs salīdzinot pirmo un otro ceturksni. Pirmajā ceturksnī dažādu Covid-19 ierobežojošo pasākumu iespaidā tas kritās par 9%. Otrajā ceturksnī tika ieviesti plaši atbalsta pasākumi mājsaimniecībām, bet ierobežojumi tika pakāpeniski atcelti – rezultātā privātais patēriņš pieauga par 16%. Kopumā privātā patēriņa pieaugums IKP izaugsme pirmajā pusgadā bija 3,5%.

6. tabula. Aktuālie un prognozētie Latvijas makroekonomikas attīstības rādītāji

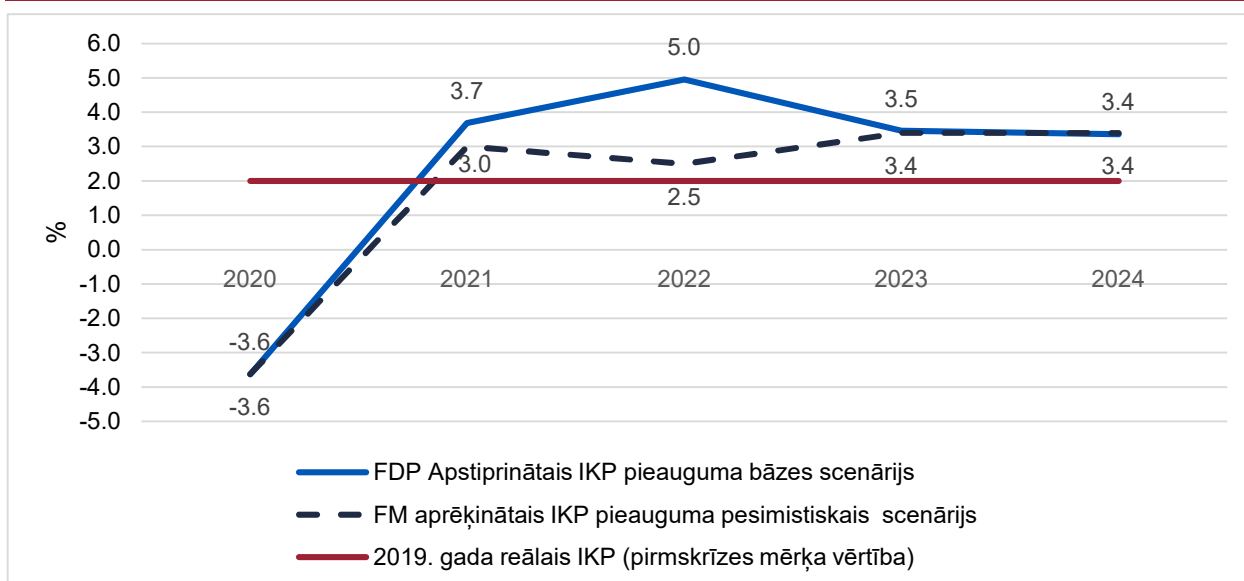
Makroekonomiskie rādītāji (sezonāli izlīdzināti)	2020 faktiskie dati				2020	2021 faktiskie dati				Prognoze (14.06.2021 ²³)				2021 g. Izpilde / prognoze
	I	II	III	IV		I	II	III	IV	2021	2022	2023	2024	
Reālā IKP izaugsme	-1.3%	-8.4%	-2.9%	-1.8%	-3.6%	-0.2%	10.5%	-	-	3.7%	5.0 %	3.5%	3.4%	Augstāk par prognozēto
Nominālā IKP izaugsme	0.6%	-9.2%	-4.2%	-1.8%	-3.7%	1.7%	16.5%	-	-	6.9%	8.5 %	6.2%	5.3%	Augstāk par prognozēto
Inflācija (patēriņa cenas)	1.9%	-0.4%	0.0%	-0.6%	0.2%	-0.1%	2.3%	-	-	2.0%	2.4 %	2.2%	2.0%	Augstāk par prognozēto
IKP deflators	0.7%	-1.2%	-0.4%	0.2%	-0.2%	2.7%	5.6%	-	-	3.1%	3.3%	2.6%	1.9%	Augstāk par prognozēto

Avots: CSP, FM, FDP

²³ 14.06.2021. Finanšu ministrijas makroekonomikas prognožu apstiprināšana vidējā termiņa budžeta ietvaros | Fiskālās disciplīnas padome (fdp.gov.lv)

49. **Lai gan daļēji 2019. gada ekonomikas izaugsmes rādītāji var tikt sasniegti jau 2021. gadā, tomēr ņemot vērā 2020. gada pieredzi, nevar izslēgt riskus saistībā ar strauju epidemioloģiskās situācijas pasliktināšanos, kas liek pievērst uzmanību arī pesimistiskam scenārijam.** Padome 2021. gada 14. jūnijā apstiprināja FM makroekonomikas prognozes VTBI 2022/24. gadam. Reālā IKP izaugsme 2021. gadam prognozēta 3,7% apmērā un turpmākiem gadiem attiecīgi 5% (2022), 3,5% (2023), 3,4% (2024).

5. attēls: Apstiprinātais reālā IKP pieauguma scenārijs un pesimistiskais (trešā viļņa scenārijs) .

Avots: FM, CSP

50. **Daļa no riskiem, par kuriem Padome brīdināja, apstiprinot makroekonomiskās prognozes, pašlaik ir iestājušies²⁴.**
- (1) vakcinācijas aptvere ir zemāka par prognožu pamat pieņēmumu (pašlaik ap 44% nepieciešamo 70% vietā);
 - (2) inflācija aug straujāk, jau pārsniedzot 2% līmeni;
 - (3) VTBI prognozētais VVB deficīts -4,9; -2,2% un -1,4% no IKP attiecīgi 2022., 2023. un 2024. gadiem pārsniedz Stabilitātes programmā prognozēto apmēru, kas liek secināt, ka atgriešanās pie fiskālās disciplīnas būs izaicinoša, neskatoties uz ekonomikas izaugsmes atgriešanos.
51. **Latvijas un ārvalstu prognozētāji pārsvarā ir koriģējuši IKP pieauguma prognozes optimistiskā virzienā.** Piemēram, Eiropas komisija jūlijā ir koriģējusi 2021. gada IKP prognozi un salīdzinot ar pavasarī prognozēto IKP pieaugumu 3,5% apmērā, tagad prognoze ir uzlabota par 0,3% punktiem un ir 3,8%²⁵. Latvijas Banka oktobra sākumā koriģēja IKP prognozi, paaugstinot to par 2 procentpunktiem līdz 5,3%,

²⁴ Pieejams: 14.06.2021. Finanšu ministrijas makroekonomikas prognožu apstiprināšana vidējā termiņa budžeta ietvaram | Fiskālās disciplīnas padome (fdp.gov.lv), skatīts: 06.09.2021.

²⁵ EK makroekonomikas prognožu vasaras ziņojums. Pieejams: Summer 2021 Economic Forecast: Reopening fuels recovery | European Commission (europa.eu), skatīts: 17/08/2021

salīdzinot ar jūnijā prognozēto. Kā izņēmums jāpiemin Starptautiskais valūtas fonds, kas septembrī koriģēja Latvijas IKP prognozi, pazeminot to par 0,3 procentpunktiem līdz 3,6% šim gadam, bet 2022. gadam atstājot nemainīgu 5,2% līmenī. Finanšu ministrija š.g. jūnijā izstrādāja 3,7% IKP pieauguma prognozi²⁶.

7. tabula. Dažādu institūciju IKP prognozes Latvijai 2021., 2022. gados

IKP/Gads	2020	2021 (P)	2022 (P)	Pēdējais atjauninājums
Latvija (FM)		3,7	5	Jūn. 2021 ²⁷
Latvija (LB)		5,3	5,1	Sept. 2021 ²⁸
Latvija (SVF)	-3.6	3.6	5.2	Sept. 2021 ²⁹
Latvija (EK)		3.8	6	Jūl. 2021 ³⁰
Latvija (Swedbank)		4	5	Aug.2021 ³¹
Vidējais aritmētiskais	-	3.8	5.3	-

Avots: FM, LB, SVF, EK, AS Swedbank, FDP; *LB prognožu paziņošanas konference notika 30. septembrī.

52. **Latvijas ekonomikas konfidences rādītāji gada laikā uzlabojās, pat tuvojoties pirmskrīzes noskaņojumam. Tomēr jaunākie, septembra, dati pierāda, ka uzņēmēju noskaņojums ir kļuvis piesardzīgāks, atsākoties jaunam saslimstības vilnim un var atspoguļoties vājākā, šī gada pēdējā un nākamā gada pirmā ceturkšņā, ekonomikas izaugsmē.** Saskaņā ar sezonāli izlīdzinātiem CSP datiem septembrī uzņēmēju konfidences rādītājs mazumtirdzniecībā bija 3,7%. Salīdzinot ar augustu, šis rādītājs samazinājies par 2,5 procentpunktiem. Pakalpojumu sektorā konfidences rādītājs bija pozitīvs (0,6%) tomēr salīdzinot ar augustu, tas samazinājās 6,3 procentpunktiem. Neskatoties uz pakalpojumu sektora jūtīgumu epidemioloģisko risku kontekstā pozitīvs noskaņojums ir vērojams kopš maija. Būvniecībā konfidences rādītājs -10,2%, salīdzinājumā ar augustu, pasliktinājies par 0,3 procentpunktiem. Būvniecībā aizvien biežāk kā ierobežojošs faktors parādās darbaspēka trūkums, kā arī iekārtu un materiālu trūkums. Īstermiņā noskaņojumu pasliktinājušas gaidas par pasūtījumu samazinājumu, tomēr salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu apsekoto būvniecības uzņēmumu, kas kā ierobežojošo faktoru norādījuši nepietiekamu pieprasījumu samazinājies. Apstrādes rūpniecībā konfidences rādītājs septembrī bija 0,3% -- pieaugums, salīdzinot ar augustu par 0,2 procentpunktiem. Lielākais konfidences rādītāja pieaugums, salīdzinot ar augustu, bija farmaceitisko pamatvielu un farmaceitisko preparātu ražošanā, citu transportlīdzekļu ražošanā, nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanā, elektrisko iekārtu ražošanā un iekārtu un ierīču remontā un uzstādīšanā.
53. **Jaudas noslodze š.g. trīs ceturkšņu periodā turpināja pieaugt - jau otrajā ceturksnī tā bija 74,5% līmenī, bet trešajā 76,1%, kas tuvinās pirmskrīzes rādītājiem.** Trešajā ceturksnī augstākā noslodze (78%) bija starppatēriņa preču ražošanā, tai sekoja kapitāl-preču ražošana 77,2% un patēriņa preču ražošana 73,2%.
54. **Rūpniecības sektors krīzē cieta mazāk nekā pakalpojumu sniedzēji un arī atkopšanās tajā notika aktīvāk.** Rūpniecības produkcijas apjoms otrā ceturkšņā mēnešos pieauga vidēji 8,2% apmērā. Elektroenerģijas un gāzes apgādē 3 mēnešu

²⁶ FDP viedoklis par makroekonomikas prognozēm. Pieejams: [download\(fdp.gov.lv\)](http://download(fdp.gov.lv)), skatīts: 17/08/2021

²⁷ Pieejams: FDP Viedoklis par Finanšu Ministrijas makroekonomikas prognozēm: [download\(fdp.gov.lv\)](http://download(fdp.gov.lv)), skatīts: 06.09.2021

²⁸ Pieejams: Informācija medijiem - Latvijas Banka pārskata Latvijas makroekonomiskās prognozes, skatīts: 01.10.2021

²⁹ Pieejams: IMF Country Report 21/194 1LVAEA2021001.pdf, skatīts: 21.09.2021

³⁰ Pieejams: Summer 2021 Economic Forecast: Reopening fuels recovery | European Commission (europa.eu), skatīts: 21.09.2021

³¹ Pieejams: Swedbank Economic Outlook seo_aug_2021_eng_final.pdf (swedbank-research.com), skatīts: 21.09.2021

vidējais pieaugums bija 8,5%, bet apstrādes rūpniecībā 8,4%. Pieaugums vērojams arī ieguves rūpniecības un karjeru izstrādes nozarē, vidēji 3 mēnešos par 5,4%. Apstrādes rūpniecības produkcijas izlaide pieauga par 27,3%, salīdzinot ar 2020. gada otro ceturksni. Lielāko pieaugumu šajā pieaugumā deva koksnes un koka izstrādājumu ražošana (14,1%), kas vienlaikus atspoguļojās arī koksnes eksporta apjoma pieaugumā.

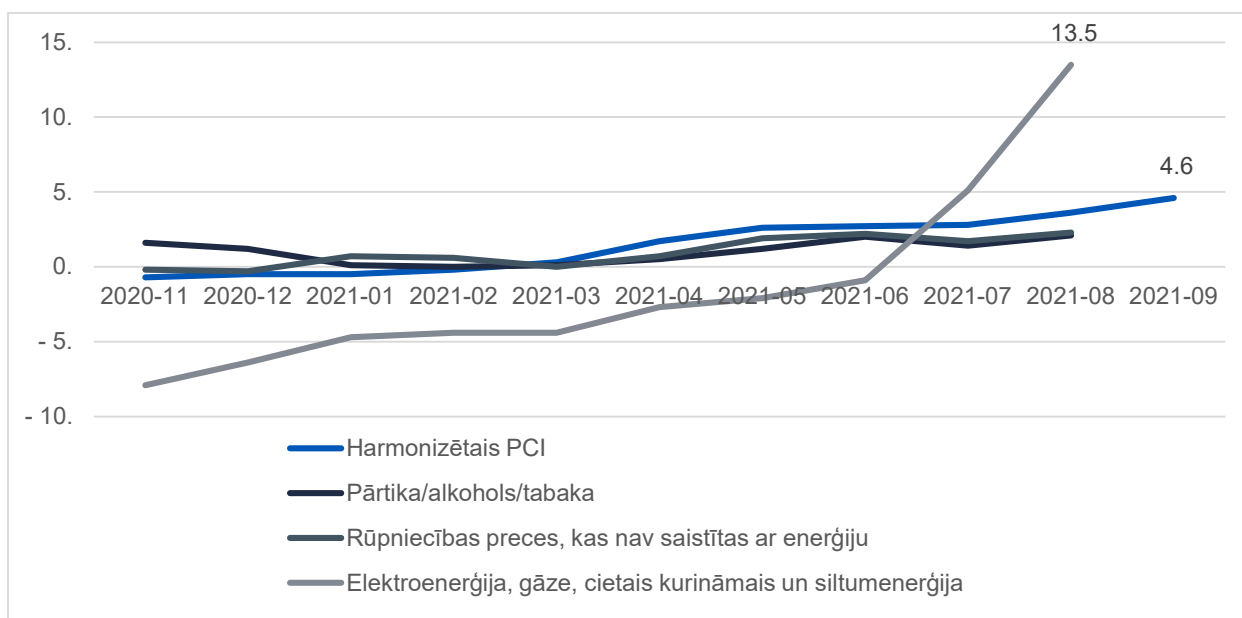
55. **Būvniecības nozare, neskatoties uz īslaicīgiem ierobežojumiem, ir saglabājusi aktivitāti un turpina ietekmēt makroekonomisko vidi vidējā termiņā. Tuvākajos gados (īpaši 2022., 2023.) plānota vērienīgu būvniecības projektu realizācija, t.sk. RailBaltica, kā arī apjomīgu valsts un ES līdzekļu investīciju ieplūšana nozarē, kas nes līdzī arī nozares pārkaršanas riskus.** Būvniecības nozares produkcijas apjoms 2021. gada pirmajos divos ceturkšņos, salīdzinot ar 2020. gada ceturkšņiem, strauji svārstījās. Pirmajā ceturksnī nozare piedzīvoja lejupslīdi 12,4% apmērā, kas galvenokārt bija saistīta ar nelabvēlīgajiem laika apstākļiem. Jau otrajā ceturksnī būvniecības produkcijas apjoma pieaugums bija 1,1%. Produkcijas apjoms pieauga visos būvdarbu veidos, izņemot ēku būvniecību, kur apjoms krities par 4,7%. Lielāko būvniecības produkcijas apjoma pieaugumu nodrošināja specializētie būvdarbi (6,8%) un inženierbūvniecība (1,3%). Otrajā ceturksnī izsniegto būvatļauju skaits ir pieaudzis par 37%, savukārt būvatļaujās paredzētā būvniecības platība pieaugusi par 28%.
56. **Latvijas eksporta pieaugums šī gada pirmajā ceturksnī liecina par spēcīgiem sakariem ar galvenajām tirdzniecības partnervalstīm, turklāt, ņemot vērā tirdzniecības partneru pozitīvos ekonomikas sentimenta rādītājus, eksportam ir stabilas perspektīvas.** Latvijas eksporta vērtība šī gada pirmajā pusgadā sasniedza 7,35 miljardus eiro, kas ir par 20,3% vairāk nekā iepriekšējā gada pirmajā pusgadā un par 17% vairāk nekā 2019. gada pirmajā pusgadā. Šī gada 2. ceturksnī eksporta vērtība sasniedza 3,79 miljardus eiro un, salīdzinot ar iepriekšējā gada pirmo ceturksni, palielinājās par 954,7 miljoniem eiro, jeb 33,6%. No šī kopapjoma par 28,4% pieauga eksporta vērtība uz ES valstīm un par 2,2% uz NVS valstīm. Savukārt uz citām valstīm eksporta vērtība pieauga par 3%. Eksporta īpatsvars pa galvenajām tirdzniecības partnervalstīm š.g. otrajā ceturksnī liecināja par spēcīgiem tirdzniecības sakariem ar Baltijas kaimiņvalstīm: 18,3% eksporta attiecināmi uz Lietuvu un 11,6% uz Igauniju. Būtiski tirdzniecības partneri šajā periodā bija arī Vācija un Apvienotā Karaliste - eksporta īpatsvars uz šīm valstīm bija vienāds: 7,2%. Eksporta struktūra pa galvenajām tirdzniecības partnervalstīm šī gada pirmajos septiņos mēnešos, salīdzinot ar 2020. gada atbilstošo periodu liecina, ka uz Vāciju pieauga tauku un eļļas (366%), kā arī ķīmiskās rūpniecības un saskarnozaru produkcijas (53%) eksports. Eksportā uz Igauniju lielākais pieaugums bija minerāliem produktiem (76%) un metāliem un to izstrādājumiem (61%). Eksportā uz Angliju lielākais pieaugums bija minerālo produktu (529%) un koksnes un tās izstrādājumu (118%) tirdzniecībai. Eksportā uz Lietuvu par 86% pieauga Minerālo produktu tirdzniecība.
57. **Mazumtirdzniecības apgrozījuma apjoma pieaugums dos pozitīvu īstermiņa efektu 2021. gada izaugsmē. Vidēji otrā ceturkšņa mēnešos mazumtirdzniecības apgrozījums pieauga par 13,5%, galvenokārt pateicoties nepārtikas preču mazumtirdzniecībai, kur apgrozījums pieauga vidēji par 7%. Pēc pēdējiem CSP pieejamiem, datiem š.g. augustā mazumtirdzniecības apgrozījums pieauga par 8,6% joprojām atspoguļojot atliktā patēriņa**

noskaņojumu. Lielākais pieaugums novērots auto degvielas mazumtirdzniecībā (23%), kam seko nepārtikas preču mazumtirdzniecība (13%), bet pārtikas mazumtirdzniecības apgrozījums kritās par 2%.

58. **Aktivitāte darba tirgū aizvien pieaug, tomēr vēl nesasniedz pirmskrīzes rādītājus. Neskatoties uz to, darba devēji aizvien biežāk atzīmē darbaspēka trūkumu kā darbību ierobežojošu faktoru. Darbaspēka pieejamības ierobežojumi ekonomikā var radīt spiedienu uz atalgojuma pieaugumu, kas nebūs saistīts ar darba produktivitātes pieaugumu.** Saskaņā ar Nodarbinātības valsts aģentūras apkopotiem datiem, augustā reģistrētais bezdarbs ir krities līdz 6,5%, savukārt saskaņā ar CSP datiem faktiskā bezdarba līmenis Latvijā bija 6,9 %, kas salīdzinājumā ar jūliju ir par 0,6 procentpunktiem zemāks. Tāpat saskaņā ar CSP datiem, piedāvāto brīvo darba vietu skaits kopš 2020. gada ceturta ceturkšņa pieaug, šī gada otrajā ceturksnī sasniedzot 25 290 vakances, jeb 2,6%.
59. **Darba tirgū Covid-19 krīzes iespaidā iezīmējušās strukturālas pārmaiņas, kas liecina par darbaspēka pieplūdumu nozarēs ar augstāku pievienoto vērtību, piemēram, informācijas un komunikācijas (IKT) nozarē. Lai gan šī ir pozitīva pārmaiņa tautsaimniecības transformācijas kontekstā, tomēr pašlaik ir pārāgri secināt par noturīgu tendenci šajā jomā.** Latvijā kopš krīzes sākuma ir iezīmējušās nelielas strukturālas pārmaiņas darba tirgū, ko var novērot, analizējot aizņemto darba vietu skaita izmaiņas pa darbības veidiem. Salīdzinot 2019.gada otrā ceturkšņa un 2021. gada otrā ceturkšņa datus, redzams, ka par 20% ir pieaudzis aizņemto darba vietu skaits informācijas un komunikācijas pakalpojumos (IKT), par 13% profesionālos, zinātniskos un tehniskos pakalpojumos, par 10% veselības un sociālā aprūpes pakalpojumos. Salīdzinot ar šo pašu periodu, mazinājies aizņemto darba vietu skaits izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumos (-21%), transporta un uzglabāšanas pakalpojumos (-8%) un finanšu un apdrošināšanas darbības pakalpojumos (-5%). Kopumā visos darbības veidos aizņemto darba vietu skaits, salīdzinot ar pirms krīzes 2019.gada 2. ceturksni, strādājošo skaits pieaudzis par 1,7%, jeb 15,9 tūkstošiem cilvēku.
60. **Ekonomikas aktivitātei atjaunojoties, vērojams arī darba samaksas apmēra pieaugums, ko ietekmēja dažādu piemaksu apjoma pieaugums 2020. gada nogalē un 2021. gada sākumā t.sk. nodarbinātajiem medicīnā un izglītībā. Tomēr jaunākie novērojumi par otro ceturksni liecina, ka pieaug arī regulārā jeb līgumalgu darba samaksas daļa.** Š.g. otrajā ceturksnī fiksēts vidējās darba samaksas pieaugums 10,2% apmērā- bruto darba samaksas apmērs vidēji bija 1237 eiro. Alga straujāk pieaugusi publiskajā sektorā strādājošajiem (+13,4%), sasniedzot vidēji 1291 eiro, salīdzinot ar privāto sektoru- darba samaksa vidēji ir augstāka par 76 eiro. Straujākais darba samaksas pieaugums publiskajā sektorā vērojams veselības un sociālās aprūpes nozarē (+35,1%) un izglītības nozarē (+12,4%). Privātajā sektorā darba samaksa pieauga par 9%, sasniedzot 1215 eiro pirms nodokļu nomaksas, straujākais kāpums attiecināms uz tirdzniecības nozari (+11,7%). 2021. gada kopējo algu līmeņa kāpumu ietekmēja arī minimālās algas pieaugums līdz 500 eiro. Pašlaik darba devēji aizvien biežāk norāda aptaujās uz darbaspēka trūkumu, palielinās algas nozarēs, kuras nav ietekmējis Covid-19, arī apskatot makroekonomiskās prognozes, redzams ka šogad un nākošajos gados faktiskais bezdarba līmenis pārsniegs NAWRU, līdz ar to spiediens uz algām arvien turpināsies.

61. **Globāla pieprasījuma un piedāvājuma nesabalansētība un atliktā patēriņa efekts pasaules tirgū turpina uzturēt augstu enerģijas resursu patēriņu. Gada pirmajā pusē ekonomisti kā galvenos inflācijas virzītājspēkus atzīmēja pasaules vadošo ekonomiku spēcīgo izaugsmi pēc Covid-19 dīkstāves perioda un stimulējošo monetāro politiku. Gada otrajā pusē Eiropā un Latvijā aizvien satraucošāks faktors inflācijas struktūrā kļūst enerģijas cenas (degviela, gāze, elektroenerģija), kas, tuvojoties aukstuma sezonai, turpinās sadārdzināt gan pārtikas, gan ražošanas, gan mājokļu uzturēšanas izmaksas.** Pēc Eurostat datiem par augustu, enerģijas cena Latvijā, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo mēnesi, kopumā ir augusi par 13,5%. Saskaņā ar Eurostat ātrā novērtējuma datiem, septembrī gada inflācija Eiro zonā ir sasniegusi 3,4%. Augstākais patēriņa cenu līmenis atkārtoti novērots Igaunijā, sasniedzot 6,4%, tai seko Lietuva ar 6,3%. Latvijas gada inflācija ir augstāka nekā ES un Eiro zonā - septembrī tā bija 4,6%.

6. attēls. Gada inflācija Latvijā pa būtiskākajām komponentēm

Avots: Eurostat [PRC_HICP_MANR]

62. Pēc CSP datiem, Latvijā augustā patēriņa cenas pieauga par 3,7%, bet, salīdzinot ar jūliju, par 0,4%. Cenas pieauga visās patēriņa grupās, īpaši strauji mājoklim, transportam un pārtikai. Saskaņā ar CSP padziļināto izpēti, ar mājokli saistītām precēm un pakalpojumiem, vidējais cenu līmenis palielinājās par 6,8%, ko galvenokārt noteica dabasgāzes tarifu pieaugums par 51,3%. Cenas pieauga elektroenerģijai, siltumenerģijai, mājokļa uzturēšanas un remonta pakalpojumiem, mājokļa īrei, cietajam kurināmajam, atkritumu savākšanai, kā arī materiāliem mājokļa uzturēšanai un remontam. Ar transportu saistītām precēm un pakalpojumiem, cenas gada laikā palielinājās par 8,8%, ko noteica degvielas cenu pieaugums par 19,1%. Pārtikas un bezalkoholisko dzērienu grupā cenas gada laikā palielinājās par 2,2%, pie tam, cenas pieauga tādām ikdienā nepieciešamiem produktiem kā gaļai, graudaugiem, eļļai u.c. precēm ar neelastīgu pieprasījumu.

63. **Šī gada trešajā ceturksnī par aizvien spēcīgāku inflāciju ietekmējošo faktoru ir kļuvusi pārkaršana starptautiskā enerģijas tirgū, kas lielā mērā saistīta ar nepieredzētu dabasgāzes cenu kāpumu.** Pēc CSP datiem Latvijā septembrī, salīdzinot ar iepriekšējā gada septembri ir strauji kāpušas cenas elektroenerģijai (+12,5%), dabasgāzei (+51,3%) un degvielai (+19,3%). Pēc NordPool biržas datiem Latvijai elektroenerģijas cena septembrī, salīdzinot ar augustu, kāpusi par 41%, no 87,23 eiro par MWh līdz 123,5 eiro par MWh. Šāds cenu kāpums negatīvi ietekmēs mājsaimniecību patēriņu, energoietilpīgu pakalpojumu sniedzēju un ražotāju konkurētspēju, kā arī atstās iespaidu uz pašvaldību budžetiem, it īpaši pašvaldībās ar augstu dabas gāzes izmantošanas īpatsvaru ēku apkurē.

4. Fiskālie skaitliskie nosacījumi

4.1. Tiesiskā ietvara attīstība

64. **Saskaņā ar izmaiņām fiskālā regulējumā, kas attiecināmas uz Covid-19 krīzes un pēc-krīzes periodu, plānojot un izpildot 2022./24. gada budžetu, ir apturēta Latvijas FDL skaitlisko fiskālo nosacījumu piemērošana, izņemot parāda nosacījumu. Turklāt ir noteikts, ka fiskālo politiku vidējā termiņā nepieciešams balstīt uz ES Padomes rekomendācijām³¹ fiskālās politikas jomā.**

Šādu kārtību nosaka šī gada 20. jūnija grozījumi Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likumā, papildinot 33. pantu ar otro daļu:

"(2) Izstrādājot likumprojektu "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2022., 2023. un 2024. gadam" un likumprojektu "Par valsts budžetu 2022. gadam" un izpildot minētos likumus, netiek piemēroti Fiskālās disciplīnas likuma 7. panta trešās daļas un 9., 10. un 13. panta nosacījumi, bet tiek piemēroti saskaņā ar Padomes 1997. gada 7. jūlija regulas (EK) Nr. 1466/97 par budžeta stāvokļa uzraudzības un ekonomikas politikas uzraudzības un koordinācijas stiprināšanu 5. panta otro daļu izdotā atzinuma nosacījumi."

65. **Ievērojot šo kārtību, vērtējot vidēja termiņa budžeta ietvara likuma projektu 2022./24. gadam, primāri tiek vērtēts valsts parāda nosacījums un ES Padomes rekomendācijas, kas pašlaik sniedzas līdz 2022. gadam.** ES Padome atzīst, ka Regulā (EK) Nr. 1466/97 noteiktie fiskālās korekcijas rādītāji ir jāaplūko pašreizējo apstākļu kontekstā. Pirmkārt, pašlaik pastāv ievērojama nenoteiktība attiecībā uz izlaides starpības novērtēšanu, otrkārt, fiskālajai politikai jābūt elastīgai un ātri jāpielāgojas pandēmijas attīstībai vai epidemioloģiskās situācijas normalizācijai. Treškārt, pašreizējo kontekstu raksturo politiska rīcība ekonomiskās aktivitātes atbalstam (piemēram, ANM grantu ietekme), līdz ar to iepriekš piemērojamie kritēriji neaptver visu fiskālo impulsu, ko ekonomikai sniedz fiskālā politika. Šo iemeslu dēļ ES padome atzīmē, ka strukturālā bilance šobrīd nav pietiekami adekvāts fiskālās politikas vērtēšanas kritērijs, savukārt izdevumu pieauguma kritērijs būtu jāpielāgo, lai pilnībā novērtētu fiskālo politiku.
66. **ES Padomes rekomendācijas fiskālās politikas jomā paredz: i) kontrolēt nacionāli finansēto primāro kārtējo izdevumu pieaugumu, ii) nepieciešamības gadījumā finansēt Covid-19 atbalsta pasākumus uz budžeta deficīta rēķina, iii) nacionāli finansēto investīciju apjomu saglabāt vismaz 2021. gada līmenī.** Rekomendācijas attiecībā uz 2022. gadu paredz saglabāt atbalstošu fiskālo politiku, tostarp fiskālo stimulu, ko sniedz Atveseļošanās un noturības mehānisms, saglabāt valsts investīcijas pietiekamā apjomā, kontrolēt valsts finansēto primāro kārtējo izdevumu pieaugumu. Ja ekonomiskie apstākļi to atļauj, īstenojot fiskālo politiku, kuras mērķis ir panākt piesardzību vidēja termiņa fiskālās pozīcijas un fiskālās ilgtspējas nodrošināšanu vidējā termiņā. Vienlaikus palielināt investīcijas, kas ļauj kāpināt izaugsmes potenciālu. Pievērst īpašu uzmanību valsts finansēm attiecībā uz budžeta ieņēmumiem un izdevumiem, kā arī budžeta pasākumu kvalitātei, nodrošināt ilgtspējīgu un iekļaujošu ekonomikas atveseļošanos. Prioritāte ir ilgtspējīgām un izaugsmi veicinošām investīcijām, jo īpaši atbalstot pāreju uz zaļo ekonomiku un digitalizāciju. Nepieciešams veicināt strukturālās reformas, veicina valsts finanšu ilgtermiņa ilgtspējību, tostarp stiprinot veselības un sociālās jomas

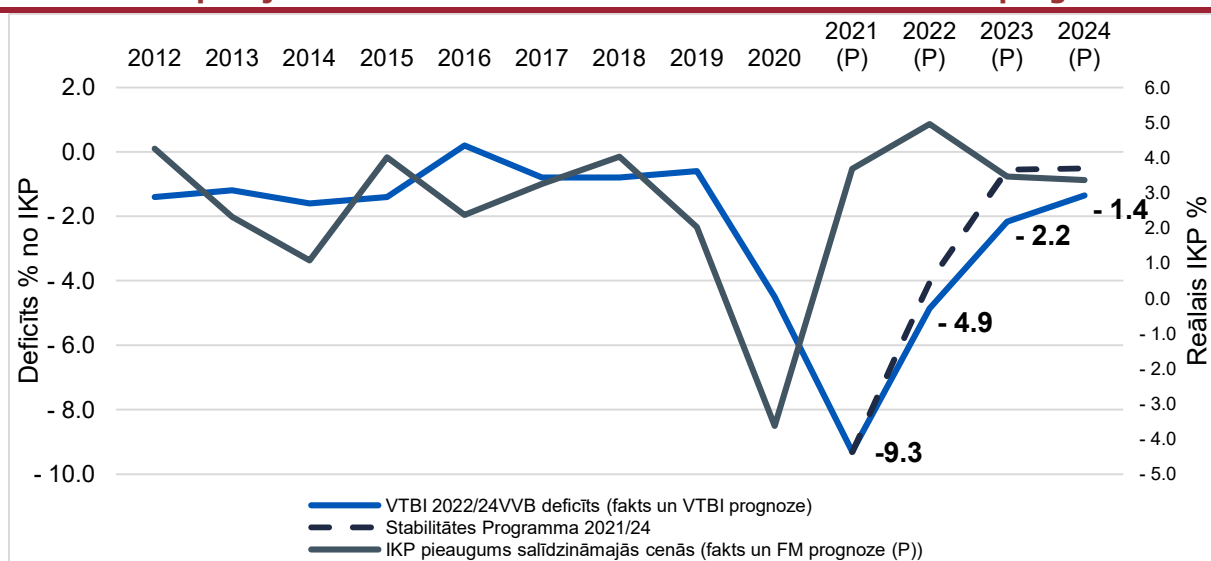
pārklājumu, atbilstību un ilgspēju aizsardzības sistēmas visiem. **Deficīts būtu samazināms pakāpeniski, izvēloties optimālu un ilgspējīgu trajektoriju. Deficīta palielināšana jāpārtrauc, kad makroekonomiskie rādītāji nostabilizēsies 2019.gada līmenī.**

67. **ES fiskālais regulējums pašlaik ir transformācijas procesā gan attiecībā uz skaitlisko nosacījumu pielietojumu, gan attiecībā uz deficītu un parāda apmēru mazināšanas trajektorijām.** Pēc vispārējās izņēmuma klauzulas darbības atcelšanas, turpmākos gados, ir sagaidāms atjaunots fiskālais regulējums, kas paredz pēckrīzes pārejas periodu un mērenu deficītu samazināšanas trajektoriju ES dalībvalstīm. Ņemot to vērā, Padome konstatē, ka VTBI2022/24 ir iestrādāta Vispārējās valdības budžeta deficīta mazināšanas trajektorija, tomēr uzskata, ka nenoteiktības apstākļos tās vērtēšanai ir jāpieiet elastīgi, saudzējot ekonomikas atkopšanās procesus: priekšlaicīgi neslāpējot ekonomikas atkopšanās procesus, bet arī neizraisot pārmērīgu ekonomikas pārkaršanu.

4.2. Fiskālais ietvars VTBI 2022/24

68. **Padome atbalsta pašreizējā budžeta plānā paredzēto pakāpenisko deficīta samazināšanu, kas plānota, neskatoties uz strauji mainīgo Covid-19 attīstību, kas ierobežo ekonomikas noturīgu atgriešanos pie 2019. gada attīstības līmeņa.** 2022. gada budžets veidots paredzot vispārējās valdības budžeta deficītu 4,9% apmērā no IKP. Vidējā termiņā deficītu plānots samazināt līdz 2,2% 2023. gadā un 1,4% 2024. gadā. Vispārējās valdības strukturālā bilances deficīts 2022.gadā plānots 4,7%, 2023. gadā 2,1% un 2024. gadā 1,4% no IKP. Padome vērš uzmanību uz faktu, ka jau pašlaik uzkrāto deficītu summa liek iedarbināt FDL 11. pantā paredzēto korekcijas mehānismu līdz ko izlaižu starpība kļūs pozitīva. Saskaņā ar pašlaik apstiprinātām makroekonomiskām prognozēm, 2024. gadā izlaižu starpība prognozēta pozitīva (0,2%).

7. attēls. Vispārējās valdības deficīts un IKP faktiskais līmenis un prognozes

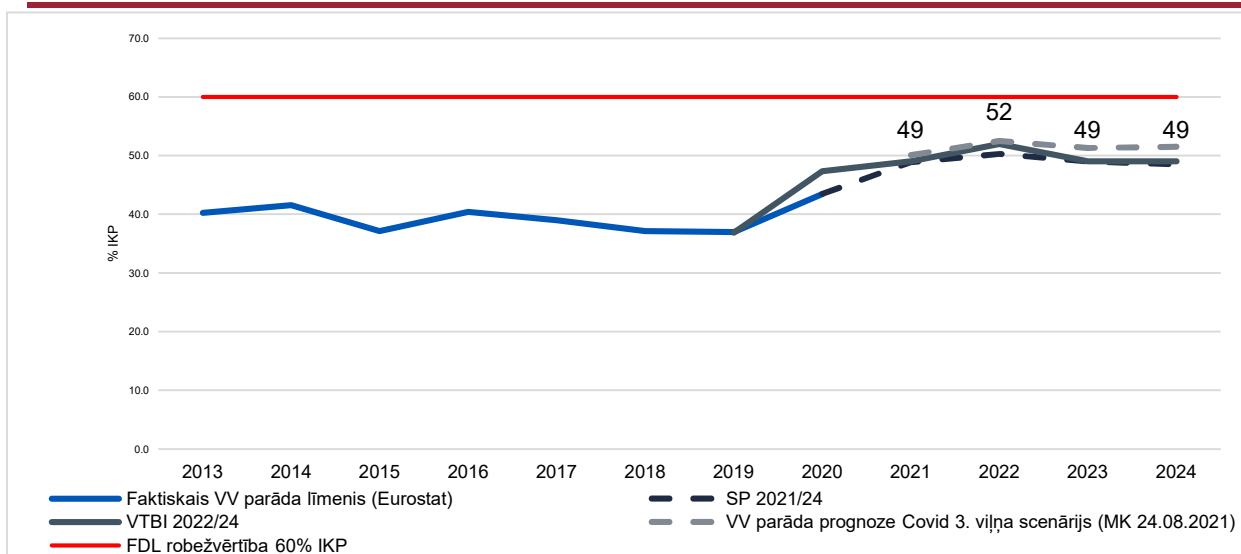

Avots: FM un Eurostat [gov_10dd_edpt1], Finanšu ministrija

69. **Fiskālās telpas izlietojums attiecībā uz investīciju pieaugumu ir atbalstāms un ir saskaņā ar ES padomes rekomendācijām, tomēr vienlaikus fiskālās telpas līdzekļi ir ielānāti pasākumiem, kas kāpinās budžeta bāzes izdevumus, līdz ar to nākotnē būs izaicinoša gan VVP parāda samazināšana, gan deficīta samazināšana.** 2022. gadam paredzētā fiskālā telpa apgūta pilnībā, turklāt tā ir pārsniegta, ar EK atļautajām investīcijām, kas izraisījis iepriekš plānotā 3,8% deficīta pieaugumu līdz 4,9%. 2022. gadā izdevumu apjoms ir paredzēts 14,6 miljardu apjomā, kurā ir ietverti gan primārie izdevumi, gan investīcijas un ar Covid-19 saistītie pasākumi vairāk nekā 500 miljonu apmērā. No prioritāro pasākumu izdevumiem 54% paredzēti uzturēšanas pasākumiem, 38% investīcijām, 8% Covid-19 pasākumiem. Šobrīd 2023. un 2024. gados netiek plānoti jauni ar Covid-19 saistīti pasākumi, tomēr plānotie uzturēšanas izdevumi, kuri ietver arī budžeta bāzi palielinošus pasākumus, turpinās pieaugt, savukārt investīciju līmenis kritas. Salīdzinot ar 2022. gadu kritas arī kopbudžeta kapitālie izdevumi.
70. **Latvijas fiskālā politika, līdzīgi kā citās ES valstīs, reaģējot uz krīzes attīstību 2020. un 2021. gadā, ir bijusi ekspansīva un pretcikliska, tomēr ekonomikas izaugsmei atjaunojoties ir jāievēro piesardzība ekspansīvas fiskālās politikas plānošanā, kas var stimulēt inflācijas kāpumu nevis ekonomikas viendabīgu izaugsmi.** Attīstoties makroekonomiskai nesabalansētībai un inflācijas straujam pieaugumam, ir nepieciešams kritiski pieiet investīciju projektu kvalitātei un iespēju robežās atlikt tādu projektu realizāciju, kas neveicinās ilgtspējīgu un sabalansētu izaugsmi, bet izraisīs pārkaršanu atsevišķās nozarēs. Turklāt pieaugot enerģijas cenām uz nevienlīdzīgas iedzīvotāju ienākumu struktūras fona, var rasties situācija, ka pieaug nepieciešamība pēc iedzīvotāju atbalsta mehāniskiem.
71. **Nemot vērā, ka šobrīd likumdošana nenosaka maksimāli pieļaujamos budžeta izdevumus, Finanšu ministrija savā ziņojumā³² piedāvāja par maksimāli pieļaujamo izdevumu noteikšanas enkuru tuvākajos gados noteikt valsts parāda līmeni- tuvu 50% no IKP. Padome piekrit šādam fiskālās politikas mērķim tuvākos gados..** Tomēr šobrīd veidojot VTBI, parādu 2022. gadā plānots kāpināt līdz 52%, savukārt 2023./24. gadā to samazināt līdz 49% IKP. Iepriekš š.g. 24. augustā Ministru kabinetā apstiprinātais scenārijs paredzēja 49,6% vispārējās valdības parāda līmeni šajā gadā un 50,9% 2022. gadā, to pakāpeniski samazinot līdz 49,8% un 49,9% attiecīgi 2023. un 2024. gadā.
72. **Šobrīd Latvijas parāda apkalpošanas izmaksas ir salīdzinoši nelielas un arī Latvijas kredītreitings ir pietiekami augsts, lai varētu droši aizņemties starptautiskos tirgos.** Latvija pašlaik var izmantot labākās iespējas pateicoties augstam kredītreitinga aģentūru novērtējumam, piemēram, aģentūra Moody's Latvijai piešķīrusi augstāko novērtējumu A3, aģentūra S&P Global A+, bet aģentūra Fitch Latviju ierindoja A-, kategorijā. Visas aģentūras vienoti uzskata, ka Latvijas nākotnes vērtējums ir stabils. Tas ir pozitīvs rezultāts vairāku gadu Latvijas atbildīgai fiskālai politikai, kas arī ir rezultējies vēsturiski zemās valsts parāda apkalpošanas izmaksās.
73. **Neskatoties uz Latvijai labvēlīgu situāciju augsto kredītreitingu kontekstā, nav pieļaujama parāda apmēra kāpināšana pēc 2022. gada, bet šajā periodā ir jāparedz skaidra stratēģija gan parāda līmeņa, gan deficīta samazināšanai.**

³² Informatīvais ziņojums "Par makroekonomisko rādītāju, iepēmumu un vispārējās valdības budžeta bilances prognozēm 2022.- 2024.gadā", apstiprināts MK 2021.gada 24.augustā. Pieejams: <https://www.fm.gov.lv/lv/budzets2022>, skatīts 16.09.2021

8. attēls. Vispārējās valdības parāda faktiskais līmenis un prognozes

Avots: Eurostat [GOV_10DD_EDPT1] un Finanšu Ministrija

74. **Prognozētais parāda līmenis 2022. gadā nedaudz pārsniedz iepriekš minēto parāda enkuru, tomēr vidējā termiņā to paredzēts saglabāt vidēji 50% robežās. Padome ar izpratni pieņem šo situāciju, ņemot vērā strauju un grūti prognozējamu epidemioloģiskās situācijas pasliktināšanos šī gada oktobrī, kas likusi valdībai izsludināt jau trešo ārkārtas situāciju pēdējo divu gadu laikā. Ņemot vērā esošos apstākļus, pieeja parāda plānošanai ir vērtējama kā fiskāli atbildīga un parāda mērķi ir atbalstāmi. Kontrolējot parāda pieaugumu, ir jāpievērš uzmanība kvalitatīvām investīcijām, kas nākotnē ļautu kāpināt izaugsmi un mazināt parāda līmeni bez papildus fiskāliem ierobežojumiem.**